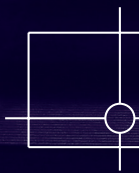

NŐK ÉS LAKHATÁS

A nők speciális szükségleteire
válaszolók lakhatási megoldások

Dés Fanni
Pósfai Zsuzsanna

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

PERIFÉRIA
KÖZPOLITIKAI ÉS
KUTATÓKÖZPONT

NŐK ÉS LAKHATÁS

A nők speciális szükségleteire válaszoló lakhatási megoldások

A gazdaságilag rossz helyzetben lévő nők lakhatási feltételeinek megteremtése és segítése nagy előrelépést jelentene a nők társadalmi helyzetének javításában: mind a nők gazdasági kiszolgáltatottsága tekintetében, mind a nők elleni erőszak áldozatainak segítése terén.

Általános szempont, hogy bővíteni kell a női célcsoportok számára elérhető lakhatási lehetőségeket minden szinten – az azonnali krízishelyzetekben igénybe vehető intézményi szálláslehetőségeket csakúgy, mint a szociális munkával támogatott középtávú lakhatási formákat és a nők számára elérhető hosszú távú megfizethető lakhatást. Rendszerszintű problémát jelent, hogy nincs elegendő megfelelő lakhatási lehetőség biztosítva a krízishelyzetben levő nőknek.

A nők számára célzott lakhatási programok megvalósítása során érdemes az alábbi szempontokkal is számolni; a különböző szolgáltatásokat az alábbiak fényében megtervezni: 1. biztonság és traumafeldolgozás 2. adósságkezelés 3. anyagi támogatás és tartósan megfizethető lakbérszint szükségessége 4. munkavállalás támogatása 5. gyerekfelügyelet.

Írta: Dés Fanni, Pósfai Zsuzsanna

Tördelés és design: Bródy Luca Sára

Borítóképek: Micaela Parente & Sara Aho & Ante Gudelj & Arthur Yeti & Charles Deluvio & Kristina Tripkovic, www.unsplash.com

Olvasószerkesztő: Szécsi Katalin

Kiadja a Friedrich-Ebert-Stiftung Budapest
1056 Budapest, Fővám tér 2-3.

Budapest, 2021

Nyomdai munkák: Prime Rate Kft. 1044 Budapest,
Megyeri út 53. Felelős vezető: Tomcsányi Péter

ISBN 978-615-6289-01-8 (nyomtatott)

ISBN 978-615-6289-02-5 (PDF)

www.periferiakozpont.hu

www.periferiacenter.com

info@periferiakozpont.hu

www.fes-budapest.org

fesbp@fesbp.hu

Ez a Mű a Creative Commons Nevezd meg! - Ne add el!
4.0 Nemzetközi Licenc feltételeinek megfelelően felhasználható.

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

TARTALOM

Vezetői összefoglaló	7
Miért fontos külön foglalkozni a nők lakhatásának kérdéseivel?	11
A szegénység feminizálódása	11
A nők gazdasági helyzete napjainkban: munkaerőpiac és háztartási, gondoskodási munkák	13
A nők gazdasági helyzete és a lakhatás	14
A nők elleni erőszak áldozatainak helyzete Magyarországon	15
Nők mint speciális célcsoport	19
Lakhatási szempontból különösen sérülékeny női csoportok	20
Horizontális szempontok a célcsoportba tartozó nők szükségletei kapcsán	23
Lakhatási szolgáltatások és intézmények típusai	31
A nőket célzó lakhatási formák a szociális ellátórendszerben	31
Szociális munkával támogatott megfizethető lakhatási formák	39
Hosszú távú megfizethető lakhatás szolgáltatások nélkül	47
Külföldi kitekintés nők számára célzott lakhatási megoldásokra	52
Ajánlások önkormányzatok számára, lehetséges lépések	59
Információ, képzés, együttműködés	61
Szociális intézményeken belül	63
Támogatott lakhatási formák	64
Hosszú távú megfizethető lakhatás	65
Általános ajánlások	66
Hasznos honlapok	68
Hivatkozott irodalom	72
Interjúk anonimizált listája	75
English summary	76

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Ma Magyarországon számos társadalmi csoport számára alapvető problémát okoz, hogy lakhatását megoldja, és becslések szerint 2-3 millió embert sújt a lakhatási szegénység valamilyen formája¹. Ez a széles körű lakhatási válság a nőket különösen hátrányosan érinti. Ennek két fő okát azonosítottuk:

- **A nők eleve rosszabb gazdasági helyzetben vannak**, mivel hátrányosabb a munkaerőpiaci helyzetük (jellemzően kevesebbet keresnek és alacsonyabb pozíciókban dolgoznak, mint a férfiak); valamint **a háztartáson belüli gondoskodási terhek** (háztartásvitel, gyerekevelés, idős és beteg hozzátartozókról való gondoskodás) is **jórészt rájuk hárulnak**. Ez az előbbi tényezőt is felerősíti, hiszen a nő a gondoskodási terhek miatt nehezebben tudnak kötött munkarendű, teljes munkaidéjű állást vállalni. A lakhatás és megélhetés biztosítása különösen problémássá válik, ha egy nő egyedül marad gyerekeivel egy párkapcsolati szétválás miatt, hiszen nagyon kevés támogató struktúra működik társadalmunkban, amely az egyedülálló anyák anyagi terheit csökkentené.
- **A nők lakhatási problémái nagyon szorosan összefonódnak a bántalmazás és a nők elleni erőszak jelenségével**. Ezt fokozza az első pontban kifejtett gazdasági kiszolgáltatottság is: sok esetben azért nem tudnak bántalmazó párkapcsolatokból kilépni, mert egyedül nem tudnák a saját és gyerekeik lakhatását biztosítani. Kutatási tapasztalataink szerint a nőkre specializálódott, lakhatást is nyújtó szociális intézményekben megjelenő nők jelentős többsége életútja

¹ <https://habitat.hu/sites/lakhatasi-jelentes-2020/>

során nők elleni erőszak áldozata volt. Az intézményekben jellemzően a legnehezebb gazdasági helyzetű nők jelennek meg, viszont a lakhatási problémák a magasabb státuszú nők esetében is összefonódnak a nők elleni erőszakkal és bántalmazással; ők viszont jellemzően családi, ismerősi hálójukon keresztül meg tudják oldani ezeket a helyzeteket.

A kiadványunk fókuszában az áll, hogy az egyedülálló nők (és gyerekeik) számára milyen módon lehet olyan megfelelő lakhatást biztosítani, ami reagál a különböző női célcsoportok szükségleteire is. A szükségletek között azonosítjuk a biztonságot és a traumafeldolgozás lehetőségét, a segítséget a gyereknevelési terhekben (illetve más gondoskodási munkákban), az adósságkezelést, valamint a hosszú távú, kiszámítható és megfizethető lakhatást.

A fentiek alapján (más célcsoportok mellett) kiemelt célcsoportként azonosítjuk (1) az egyedülálló anyákat és (2) a bántalmazás, nők elleni erőszak miatt krízishelyzetbe jutott nőket.

Az egyedülálló nők többsége jellemzően egyedül marad a háztartási és gondoskodási munkákkal járó terhekkel, amellet, hogy el kell tartaniuk a családjukat. A bér munka és gondoskodási munkával járó terhek közötti konfliktus gyakran feloldhatatlan feladat az életükben. Sokszor amiatt kerülnek lakhatási krízisbe az egyedülálló nők, mert a gyereknevelés mellett nem tudnak olyan munkákat elvállalni, amivel el is tudnák tartani a családjukat, gyerekeiket. Azok az állami támogatások, melyek a gazdaságilag kiszolgáltatottabb helyzetű nőket célozzák, alacsonyak, nem tudják érdemben kompenzálni a nehézségeiket. A magasabb összegű támogatások jellemzően csak a házaspárok és a magasabb jövedelmű családok számára elérhetőek. Ezért bizonyos esetekben elegendő lehet a megfizethető lakhatás biztosítása az egyedülálló anyák számára.

A nők elleni erőszak áldozatai jellemzően a krízishelyzetből való menekülés miatt lakhatási krízisbe is kerülnek, emellett szükségük van a traumafeldolgozást segítő és biztonságot nyújtó speciális szolgáltatásokra is. Az ő esetükben indokolt lehet először segítő munkával támogatott elhelyezést biztosítani, melyből később önálló lakhatásba tudnak költözni.

Úgy véljük, a nők lakhatási helyzetének javítása terén nagyon fontos, hogy a különböző élethelyzetekre, szükségletekre különböző lakhatási megoldások legyenek elérhetőek, és az ezek közötti átjárás biztosított legyen. Vagyis, legyen megfelelő támogatást nyújtó, biztonságos intézményi elhelyezés az akut krízishelyzetben lévő nőknek és onnan legyen biztosított az önálló lakhatásba lépés lehetősége. Azon nők számára, akiknek viszont nincs szükségük speciális támogatásra, adott legyen a lehetőség arra, hogy

rögtön megfizethető lakásokba tudjanak költözni. Ennek megvalósítása érdekében érdemes a létező intézményeket és lakhatási lehetőségeket minél hatékonyabban összekapcsolni.

A kiadványban először a nők általános lakhatási helyzetét (1. fejezet), majd a sérülékeny női célcsoportokat és szükségleteiket (2. fejezet) tekintjük át. Ezek után sorra vesszük a különböző lakhatási megoldásokat az intézményi elhelyezéstől az önálló lakhatásig; és az egyes formákra magyar és külföldi példákat is hozunk (3. fejezet). Végül a lakhatási megoldások típusa, illetve a szükséges erőforrások mértéke szerint csoportosítva ajánlásokat fogalmazunk meg az önkormányzatok számára (4. fejezet).

MÓDSZERTAN

A kiadványhoz három fő forrást használtunk fel. Egyrészt a külföldi női lakhatási koncepciókkal kapcsolatos, illetve a hazai helyzetet leíró szakirodalmat használtuk kiindulási pontnak. Másrészt húsz interjút készítettünk magyar és külföldi intézményekkel és civil szervezetekkel, önkormányzatokkal és érintettekkel. Tizenhárom interjú magyar és külföldi szociális intézményekben, civil szervezetekben dolgozó szakemberekkel, öt pedig budapesti és vidéki települések önkormányzatainak képviselőivel készült. Ezenfelül két csoportos interjút készítettünk egyedülálló anyákkal az életútjukról, nehézségeikről, szükségleteikről. Harmadrészt a lakhatás és lakáspolitikai terén, valamint a gazdaságilag kiszolgáltatott nők és a nők elleni erőszak áldozatainak helyzetéről szerzett többéves tereptapasztalatainkra is építettünk a kiadvány megírása során.

A kiadványban a külön szövegdobozokban kiemelt szó szerinti idézetek a kutatás során készített interjúkból származnak. Az interjúk anonimizált listája a kiadvány végén található, a szövegben a listában szereplő számmal hivatkozunk az interjúkra.

MIÉRT FONTOS KÜLÖN FOGLALKOZNI A NŐK LAKHATÁSÁNAK KÉRDÉSEIVEL?

1

„Az én fizetésem mint egészségügyi szakdolgozó nagyon alacsony volt, és mindig a férjemre támaszkodtam. Elváltunk, és akkor ott maradtam egy pici babával, minimális gyessel, és maradtam az albérletben. Viszont ahogy kezdtek emelkedni az albérletárak, az én fizetésem sehogy sem volt elég, és többletmunkákat kellett vállalnom meg másodállást. A munkahelyemen visszamentem az alapokhoz középvezetőből, hogy legyen egy olyan munkarendem, hogy a gyerekeket tudjam hordani oviba, meg be tudjak érni a munkahelyre.” (interjú 11)

A SZEGÉNYSÉG FEMINIZÁLÓDÁSA

A nők elnyomása a lakhatás terén is hangsúlyosan megjelenik a társadalomban. A nők, különösen az alsó osztálybeli nők, gyakran kiszolgáltatottak a partnerüknek vagy más hozzátartozónak a lakhatásuk biztosítása terén is. Sokszor ideiglenes lakhatási körülmények között élnek, mivel a magas lakáspiaci árak és a támogatások hiánya miatt sok nő nem tudja megteremteni magának egy hosszú távú lakhatási megoldás feltételeit. A nők és férfiak közötti egyenlőtlenségek az élet minden területén megjelennek, beleértve a háztartás és a család intézményét is. A háztartásban, illetve a családban, a patriarchális nemi szerepek mentén jellemzően a nőkhöz vannak társítva a háztartási, illetve a gondoskodási terhek. Ez a folyamat azt eredményezi, hogy többségében a férfiak lesznek a kenyérkeresők a háztartásban, míg a nők, még ha dolgoznak is a munkaerőpiacon, dupla munkaterhet fognak ellátni a háztartási, gondoskodási munkákkal együtt. Így a nők sokszor teljes mértékben kiszolgáltatottá válnak a partnerüknek

(Seccombe 2018 [1974]; Dunaway 2018 [2012]). **Ebből fakadóan gyakran azért maradnak benne párkapcsolatokban, házasságokban, mert máshogyan nem lenne módjuk arra, hogy eltartsák magukat és a gyerekeiket** (Gregor – Kováts 2018). Ez különösen súlyos problémát jelent akkor, amikor bántalmazó párkapcsolatokról beszélünk. A gazdaságilag jobb helyzetben lévő nőknek jóval több esélyük van arra, hogy kiszálljanak egy bántalmazó párkapcsolatból, hogy a saját erőforrásaikra támaszkodva felépítsenek egy új, a bántalmazó partnertől független egzisztenciát. Az alsó osztálybeli nők ezzel szemben gyakran hosszú távra olyan helyzetekbe kényszerülnek a gazdasági kiszolgáltatottságuk miatt, melyekben szisztematikusan ki vannak téve a hatalomgyakorlás és az erőszak kockázatának (Stark és Flitcraft 1988).

A szegénység feminizálódását két fő strukturális okra lehet visszavezetni. Az egyik a nők vállára nehezedő háztartási és gondoskodási munka, mely teljes mértékben kiszolgáltatottá teszi a nőket partnerüknek, a másik pedig a nemek szerinti szegregáció a munkaerőpiacon, mind a szakmák között, mind a szakmákon belül az egyes pozíciók között (Czibere, 2012). Az államszocializmus alatt az emancipációs politikák hatására jelentősen nőtt a női foglalkoztatás a jelenlegi posztszocialista országokban – így Magyarországon is. Azonban a nőket célzó emancipációs politikák ki is merültek ennyiben. Az otthon végzett háztartási és gondoskodási munkák a szocializmus alatt továbbra is a nők felelőségeként voltak keretezve, az alsó osztálybeli nők foglalkoztatottsága pedig az államszocializmus alatt is jóval alacsonyabb volt, mint felsőbb osztálybeli társaiké. A nők jellemzően „nőies”, a gondoskodáshoz, háztartási munkákhoz köthető munkákat végeztek el fizetett munkaként is a piacon, tehát a férfiak és nők közötti munkaszegregáció is hangsúlyosan jelen volt (Watson 1991; 1993; Einhorn 1993; Gail – Kligman 2000; Zimmerman 2010). A rendszerváltás után a nők gazdasági helyzete drasztikusan romlani kezdett. Az 1970-es évektől a különböző szakpolitikák a nők munkaerőpiaci kivonulását ösztönözték. A gyermekgondozáshoz köthető pénzbeli támogatások juttatásának időtartama megnövekedett, és egyre hangsúlyosabban kezdték leépíteni a gyermekgondozáshoz kapcsolódó intézményeket az országban (Csányi 2019). Ennek a folyamatnak az eredményeként a nőkre háruló gondoskodási és háztartási munkához köthető informális terhek egyre növekedtek: a nők informális feladata lett a gyerekek, idősek, fogyatékkal élő hozzátartozók ellátása (Einhorn 1993, Gregor – Kováts 2019). Ezek a folyamatok azt eredményezték, hogy a nők egyre inkább a háztartásba szorultak, ami által egyre inkább kiszolgáltatottá váltak a partnerüknek, és a női szegénység is egyre látványosabban megjelent (Czibere, 2012). A rendszerváltás után az egyedülálló anyák és az öregségi nyugdíjban részesülő nők voltak azok, akik a leginkább elszegényedtek (Nagy – Fodor 2015). A 2008-as gazdasági válság hatására a nők gazdasági helyzete

az országban szignifikánsan tovább romlott (Vajda 2014). Azzal együtt, hogy a válság a férfiak munkaerőpiaci helyzetét hangsúlyosabban rontotta, a nők gazdasági helyzete is rosszabb lett. A két nem gazdasági helyzete közötti különbségek ebben az időszakban némileg csökkentek, hiszen a nők már a válság előtt is jóval nagyobb arányban voltak kiszorulva a munkaerőpiacról.

A NŐK GAZDASÁGI HELYZETE NAPJAINKBAN: MUNKAERŐPIAC ÉS HÁZTARTÁSI, GONDOSKODÁSI MUNKÁK

Magyarországon 2016-ban a férfiak foglalkoztatási rátája 73 százalék volt, a nőké 60 százalék. Magyarországon átlagosan 14 százalékkal keresnek kevesebbet a nők, mint a férfiak, a munkanélküliek aránya azonos a két nem körében (Eurostat 2017). Több mint kétszer akkora a félállásban foglalkoztatott nők aránya (6,8 százalék) az országban, mint a félállásban foglalkoztatott férfiaké (3,1 százalék). A félállás egyrészt segítheti a nőket a háztartási, gondoskodási munkák és a bér munka összeegyeztetésében, másrészt azonban gazdaságilag kiszolgáltatottabbá teszi őket a partnerüknek (Eurostat 2017). A nők munkaerőpiaci helyzetét a gyerekvállalás is jelentősen rontja. A gyermekgondozás időszaka után a nők 40 százaléka nem tud visszamenni előző munkahelyére, ha egyáltalán volt munkahelye a gyermekvállalás előtt (Vajda 2014). **A nők munkaerőpiaci helyzete a gyermekek számával párhuzamosan romlik a népesség körében (Eurostat 2017).** A nők munkavállalási esélyeit 37 százalékkal csökkenti a gyermekvállalás (Koltai – Vucskó 2007), **a gyermeküket egyedül nevelő nők szegénységi kockázata különösen magas** (Czibere 2012).

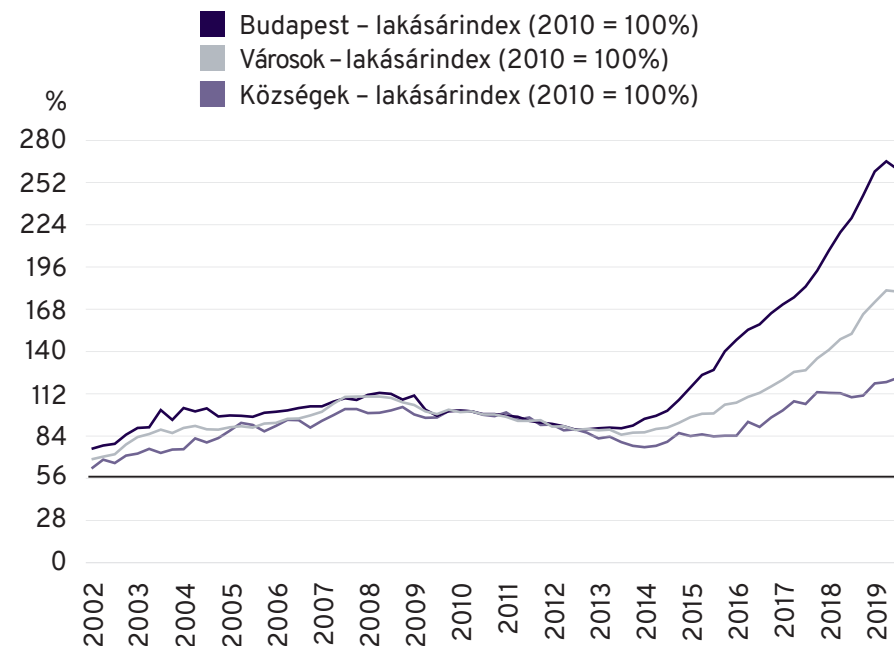
Egy 2018-as reprezentatív felmérés azt mutatta, hogy **a legnagyobb problémát a piaci munka és a háztartási, gondoskodási munkák összeegyeztetése jelenti a nők számára.** Ez magában foglalja mind az anyaság és a munkavállalás konfliktusát, mind az idős szülőkről, fogyatékkal élő hozzátartozókról való informális gondoskodást. A 40–60 éves nőknek, az ún. „szendvicsgenerációnak” különösen jelentős problémát jelent a gondoskodási munkák és a bér munka összeegyeztetése, gyakran nem csak a gyermekeikről, hanem párhuzamosan az idős szüleikről is gondoskodniuk kell. Emellett a nők a gondoskodási feladatokkal teljes mértékben magukra vannak hagyva, a szociális intézmény- és ellátórendszer nem tud nekik ezen feladatok ellátásában érdemi segítséget nyújtani (Gregor – Kováts 2018). A magyarországi családpolitikai rendszer az anyagilag jobb helyzetben lévő családokat támogatja érdemben, így a rosszabb anyagi helyzetben lévő

családok és nők helyzetének kompenzálásban az állami támogatások nem töltenek be releváns szerepet (Szikra 2018).

A NŐK GAZDASÁGI HELYZETE ÉS A LAKHATÁS

A nők gazdasági helyzetének romlásában fontos tényező a 2008 után Magyarországon kibontakozó adósságválság: ennek elsődleges oka a devizaalapú lakáshitelek törlesztőrészeinek megugrása volt, ami miatt sok család fizetéképtelenné vált, és amelynek hatásai a mai napig gyűrűznek. Emellett a válság utáni években a lakásfenntartási költségek fizetése is egyre több háztartásban okozott gondot; ennek egyik tünete, hogy 2013-ban a háztartások 26 százalékának volt jelentősebb közüzemidíj-hátraléka (Habitat for Humanity 2013). Az eladósodás a háztartáson belül gyakran aránytalan módon a nőket terheli: egyrészt a különböző hitelfelvetelek a nők által ellátott, kiterjedt családon belüli gondoskodási feladatok ellátásába ágyazódnak be, emiatt sokszor az ő nevükön van felvett hitel; másrészt pedig a hétköznapi háztartás-gazdálkodás feladatait is általában a nők látják el, ezért például a közüzemi díjakban való eladósodás is őket fogja terhelni (Bródy – Pósfai 2020).

A nők általánosan nehezebb gazdasági helyzete a lakhatásuk szempontjából azért is különösen problémás, mert a fent leírt folyamatokkal párhuzamosan a lakhatási költségek jelentős mértékben emelkedtek Magyarországon. Az 1990-es években a tulajdonhoz jutást megkönnyítették a lakásprivatizációs folyamatok (a korábbi tanácsi bérlakásokat a bennük élő bérlők kedvezményes áron megvásárolhatták), illetve a magánbérleti piacon való lakásbérlet költségei is a jelenlegiekhez képest viszonylag megfizethetőbbek voltak. A lakásárak és bérleti díjak 2000 és 2008 között a fellendülő lakáshitelezés hatására emelkedni kezdtek, a 2008-as válság hatására azonban visszaestek, vagy legalábbis stagnáltak néhány évig. 2015 után meredek lakásár-emelkedés kezdődött (lásd 1. ábra); 2016 és 2020 első féléve között tartósan, minden negyedévben Magyarországon volt az EU-n belül a legmeredekebb a lakásárak növekedése (Eurostat 2020). Ebben az időszakban a magánbérletek árai is megugrottak: 2011 és 2019 között a magánbérleti díjak a megyeszékhelyeken 90 százalékkal, Budapesten pedig 130 százalékkal nőttek (Habitat for Humanity 2019). Összességében tehát elmondható, hogy a 2008-as gazdasági válság utáni időszakban súlyosbodott Magyarországon a lakhatási válság (Habitat for Humanity 2020), és ez egyértelműen rontotta a nők lakhatási helyzetét, illetve annak esélyeit, hogy egyedül, egy keresetből fenn tudjanak tartani egy lakást (különösen, ha a nők rosszabb munkaerőpiaci helyzetét is figyelembe vesszük).

1. ábra: Nominális MNB lakásárindex, településtípus szerint. Forrás: MNB, Lakáspiaci jelentés 2020.

A megfizethetetlen lakásárakból következik az is, hogy sokan kényszerű együttélésekben, túlszűfolt vagy rossz minőségű lakásokban tudják csak lakhatásukat megoldani. Ezek a helyzetek romló fizikai és mentális egészséghez, illetve kapcsolati konfliktushoz, erőszakhoz is vezetnek.

A NŐK ELLENI ERŐSZAK ÁLDOZATAINAK HELYZETE MAGYARORSZÁGON

A nők elleni erőszak áldozatainak helyzete szintén megoldatlan probléma az országban. A nők elleni erőszak arányairól és az áldozatok védelméről nincsenek hivatalosan hozzáférhető adatok Magyarországon, az Európai Unió Alapjogi Biztosságának 2014-es reprezentatív felméréséből tudjuk, hogy több mint 200 000 nő élt akkor bántalmazó párkapcsolatban (FRA- 2014; Tóth 2018). Sajnos Magyarországon a bántalmazó párkapcsolatok esetében az a jellemző gyakorlat, hogy a nőknek kell menekülniük a közös háztartásból,

aminek következtében ők és gyerekeik kerülnek lakhatási krízisbe az erőszakot elkövető partner helyett. A nők elleni erőszak áldozatainak esetében különösen nagy veszéllyel járhat az, ha az érintettek nem tudják megteremteni a menekülés materiális feltételeit, beleértve a lakhatást is, hiszen a bántalmazó párkapcsolatok esetében az idő előrehaladtával az elkövetett erőszak egyre súlyosabbá válik (Patent 2019). **A gazdaságilag rosszabb helyzetben lévő nők lakhatási feltételeinek megteremtése és segítése tehát nagy előrelépést jelentene a nők társadalmi helyzetének javításában: mind a nők gazdasági kiszolgáltatottsága tekintetében, mind a nők elleni erőszak áldozatainak segítésében.** Emellett általános jelenség Magyarországon az ún. intézményi árulás azon intézmények, hatóságok részéről, melyeknek a bántalmazott nők segítése lenne a feladata. Ez azt jelenti, hogy a szociális ellátórendszer intézményei, a hatóságok, bíróságok gyakran nem veszik figyelembe a bántalmazott nők valóságát, megkérdőjelezzik szavahihetőségüket, relativizálják az ellenük elkövetett erőszakot, áldozathibáztató attitűdöt képviselnek, és számos olyan gyakorlatokat alkalmaznak a nők elleni erőszak áldozataival való munka során, melyek újratraumatizálják az áldozatokat (Patent 2019).

NŐK MINT SPECIÁLIS CÉLCSOPORT

2

Két főbb probléma köré összpontosulnak a nők mint társadalmi csoport speciális szükségletei a lakhatás terén. Az egyik a nőkre háruló háztartási és gondoskodási munkák mentén létrejövő gazdasági kiszolgáltatottság, a másik a nők elleni erőszak jelensége. A nőket célzó lakhatási megoldásoknak figyelembe kell venniük, hogy a „láthatatlan”, gondoskodási munkákat továbbra is a nőknek kell majd ellátniuk – főként a gyerekeiket egyedül nevelő nők esetében jelenthet ez nehezen feloldható problémát. Gondot okozhat a rájuk háruló nagyarányú terhekkel való megküzdés, illetve a háztartási és gondoskodási feladatok konfliktusba kerülhetnek a munkavállalás lehetőségeivel. A másik szempont, amit a nők elleni erőszak áldozatait célzó lakhatási megoldásokban szem előtt kell tartani (legyen szó ideiglenes vagy hosszú távú lakhatási formáról), az az elkövetőtől mentes, biztonságos környezet megteremtése és a traumafeldolgozás lehetősége.

LAKHATÁSI SZEMPONTBÓL KÜLÖNÖSEN SÉRÜLÉKENY NŐI CSOPORTOK

EGYEDÜLÁLLÓ ANYÁK

„A nők valahogy ott vannak meglőve, én úgy érzem, amikor gyerekük lesz. Tehát akkor annyira beszűkülnek a lehetőségek. Ha csak abban gondolkodok, hogy óvodába jár a gyerek, tehát körülbelül 8-tól 4-ig tudok dolgozni. Vagy addig sem, mert oda kell érnem, le kell adnom. Tehát ha nincs egy családi vagy baráti segítség mellette, akkor az anyák lehetőségeit osszuk el 50-nel, egy másik emberhez képest, akinek mondjuk nincs gyereke.” (interjú 18)

Magyarországon 6,6 százalék az egyedül gyermeket nevelő nők aránya a 25–49 éves korosztályban. Az országban hétszer több egyedülálló anya él, mint egyedülálló apa (Eurostat 2017). A **gyereket egyedül nevelő anyák gyakran magukra maradnak mind a gazdasági, mind a gondoskodási terhek megoldásával.** Az egyedülálló anyákkal készített interjúink során a munka és a gondoskodási terhek összeegyeztetése, illetve a család egyedül való fenntartása (mind gazdasági, mind szervezési és gondoskodási szempontból) jelentek meg mint a megfelelő lakhatási körülményeket leginkább akadályozó tényezők (interjú 11, 16). Emellett az volt hangsúlyos, hogy mindezekben a terhekben semmilyen érdemi segítséget nem kapnak az érintettek az államtól, főként az alsó osztálybeli nők nem férnek hozzá semmilyen jelentősebb támogatáshoz a gondoskodási és lakhatási terhek terén. A gyerekes anyákat célzó pénzügyi ellátások alacsonyak, az intézményi ellátások, főként a bölcsődék nehezen elérhetőek és sokszor fizetősek is (Szikra 2018). Az alacsony összegű családtámogatási ellátások és az intézményi ellátások szűkössége különösen abban az esetben vezet szinte megoldhatatlan helyzetekhez, ha a nőknek fogyatékkal élő gyereket kell ellátniuk vagy idős hozzátartozót kell a gyereknevelés mellett gondozniuk. **Azok az egyedülálló anyák, akikkel interjút készítettünk, miután szétmentek a partnerükkel, a magas albérletárak és az önkormányzati bérlakások alacsony száma miatt jellemzően vagy intézménybe, vagy családtaghoz, hozzátartozóhoz költöztek.** Az egyedülálló nőket célzó lakhatási formáknak érdemes figyelembe venniük a gondoskodási terhek és a munkavállalás összeegyeztetésének nehézségeit, emellett az egyszerűsített családfenntartás nehézségeit. Erről a következő alfejezet „Gyerekelügyelet” szakaszában írunk részletesen.

NŐK ELLENI ERŐSZAK ÁLDOZATAI ÉS TÚLÉLŐI

„Amikor férjhez mentem, és úgy volt, hogy családot alapítunk, akkor az volt a terv, hogy veszünk egy saját otthonunkat. De közben kiderült, hogy én egy bántalmazó házasságban vagyok, és soha nem lesz közös otthonunk.” (interjú 11)

A nők elleni erőszak áldozatainak szükségletei két főbb probléma köré csoportosulnak. Az egyik, hogy a bántalmazó férfiak jellemzően akkor válnak a legveszélyesebbé, amikor a partnerük elhagyja őket. **A bántalmazásnak tipikusan nincs vége a kapcsolat megszakadásával,** hanem tovább folytatódik a folyamatos zaklatáson és fenyegetésen keresztül. Ezért nagyon fontos, hogy a krízishelyzetből menekülő nők számára olyan lakhatási forma legyen elérhető, melyben biztonságban vannak, ahol megvédik őket a bántalmazó partnertől (Bancroft 2012; NANE 2014). A másik, hogy **a bántalmazott nők az ellenük szisztematikusan elkövetett erőszak hatására traumatizáltak lehetnek,** illetve a PTSD² (poszttraumás stressz zavar) tüneteivel szembesülhetnek. Ennek feloldására nagyon fontos az elérhető terápiás segítség olyan szakemberrel, akinek speciális tudása van a nők elleni erőszakról, a bántalmazó párkapcsolatok dinamikájáról, a nők elleni erőszak hatásáról. Ha a segítő nem képzett ezen a téren, akkor ugyanazokat a szexista attitűdöket képviselheti az áldozat felé, mint a társadalom – vagyis: áldozathibáztatás vagy az elkövetett erőszak relativizálása –, ami sokszor ronthatja a traumatikus állapotot, ahelyett, hogy segítene a trauma feldolgozásában (NANE 2014; Patent 2019). Ezt a két szempontot a lakhatási programok kialakítása során is messzemenően figyelembe kell venni. Ezek mellett fontos még, hogy a menekülés a **jogi segítség szükségletével is jár,** hiszen az áldozatokat nagy valószínűséggel bírósági eljárásokon kell képviselni az ellenük elkövetett bűncselekmények kapcsán, illetve, ha az elkövetővel van közös gyerek, a gyerekelhelyezési ügyek kapcsán is. Az áldozat jogainak megfelelő képviselete szempontjából fontos, hogy a jogász képzett legyen a nők ellen elkövetett erőszakkal kapcsolatos bűncselekmények és ügyek terén, illetve hogy ismerje a jogi rendszer diszfunkcióit ezen a téren (Patent 2019).

2 A PTSD diagnózisa akkor állítható fel, ha az egyénben a trauma tünetek egy hónap után is fennállnak a traumatikus esemény után. A poszttraumás stressz zavar a következő tünetekkel jár: emlékbetörés, a traumás eseményre való kényszerű, ismétlődő, szenvedést okozó visszaemlékezés, a traumás eseményről való ismétlődő, kínzó álmódás, beszűkülés, elalvási/átalvási zavarok, irritabilitás vagy dühkitörések, koncentrációs nehézség, hipervigilitás, felfokozott „vérszelzés-készség (American Psychiatric Association 2013)

SZEXUÁLIS CÉLÚ EMBERKERESKEDELEM ÁLDOZATAI

„Kiszedtünk egy kocsiból tavaly egy csajt, aki napi ezer forintért az első ülésen lakott, a stricije autójában, aki a gyerek apja, és az általa keresett pénzből vette a kocsit, amit aztán bérelhetett. Ez volt a viszony.” (interjú 3)

A prostitúciós iparban használt nők szintén sokszor évekig tartó szisztematikus erőszaknak vannak kitéve mind a futtatóik, mind a használóik részéről (Dés 2018). A szexuális célú emberkereskedelem áldozatai számára is elengedhetetlen a biztonságos körülmények megteremtése, hogy a futtatók, expartnernek ne tudják megtalálni őket. Emellett a prostitúciós iparból menekülő nők szintén nagy aránya szenved a PTSD tüneteitől (Farley, Cotton, Lynne, Zumbeck, Spiwak, Reyes, Dinorah és Sezgin 2004; Farley 2010 [2003]; Farley, Baral, Kiremire és Sezgin 1998). A disszociatív zavarok, szorongásos tünetek szintén felülreprezentáltak a prostitúcióban élő nők körében (Ross, Fearly és Shwartz 2004). A nők jellemzően mélyszegény háttérből kerülnek be az iparba, és a pénzt, amit az iparban szereznek, vagy a futtatójuknak adják, vagy a partnerüknek és családjukat tartják fenn belőle. Ezért az intézménybe kerüléskor ez a célcsoport jellemzően nem rendelkezik semmilyen anyagi erőforrással. A magyar nők sokszor más országokban, főként Nyugat-Európában prostituálódnak (Dés 2018), a centrumországok közül egy van (Svájc), amelyik anyagilag támogatja az országban áldozattá váló nőket. Ez sokszor segít az érintetteknek az ellátórendszerből való kikerülés után a lakhatásuk megteremtésében (interjú 9).

MENEKÜLT ÉS BEVÁNDORLÓ NŐK

„Hogyha nincsenek külön lakhatási programok különböző forrásokból, innen-onnan, akkor a menekült családoknak kvázi egyenes útjuk van a hajléktalanlétbe. Vagy mehetnek családok átmeneti otthonába, hajléktalanszállóra, de gyakorlatilag nagyon-nagyon bizonytalan a lakhatásuk, ami nyilván a családokat, a gyerekes családokat érinti a leginkább, de ugyanígy az egyedülálló nőket is.” (interjú 2)

A menekültek és bevándorlók között is gyakran az egyedülálló nők vannak a legkiszolgáltatottabb helyzetben. A menekült embereknek egyszerre kell megoldaniuk a menekültstátuszuk és a lakhatásuk rendezését, miközben általában nem rendelkeznek anyagi erőforrásokkal. Emellett az álláskeresést nem csak a jogi státuszuk megoldatlansága, hanem a munkaerőpiaci diszkrimináció és a nyelvi akadályok is nehezítik számukra (interjú 2). Sokszor

küzdenek ebben a célcsoportban is PTSD- és traumatünetekkel a nők, hiszen gyakran követnek el ellenük a menekülés közben erőszakot. Emellett pedig kiszolgáltatott helyzetük miatt mind a kiinduló, mind a célországban felülreprezentáltak lehetnek áldozatai nők elleni erőszaknak (UNHCR 2003). Az is előfordul, hogy menekült, bevándorló nők „feleségvásárláson”, elrendezett házasságon keresztül kerülnek az országba, amikor is az új országban az egyetlen kapcsolat számukra az a férfi lesz, aki megvásárolta őket, így végképp teljesen kiszolgáltatott helyzetbe kerülnek (interjú 2). Az interjúinkból kiderült, hogy a menekült és a bevándorló nők is gyakran az önálló lakhatás megoldatlansága miatt mennek bele és maradnak benne párkapcsolatokban. Alternatív megoldást az jelenthet, ha más, menekült vagy bevándorló nőkkel összefogva közösen oldják meg lakhatási nehézségeiket. A bevándorló nők szintén gyakran küzdenek a munkaerőpiaci diszkriminációval az álláskeresés során, így a munkakeresés számukra is nehezített. Emellett gyakran szembesülnek ők is az elszigetelődés problémájával, nincsenek közösségeik, kapcsolataik Magyarországon. Ebből fakadóan a közösségi lakhatási formák számukra optimális megoldást jelenthetnek (interjú 2).

HORIZONTÁLIS SZEMPONTOK A CÉLCSOPORTBA TARTOZÓ NŐK SZÜKSÉGLETEI KAPCSÁN

A nők számára célzott lakhatási programok megvalósítása során érdemes az alábbi szempontokkal is számolni; a különböző szolgáltatásokat az alábbiak fényében megtervezni.

BIZTONSÁG ÉS TRAUMAFELDOLGOZÁS

„De mindenképp egy olyan házban szeretnék lakni, ahol van portaszolgálat, hogy ne jöjjön fel [a bántalmazó expartnerre]. Hogy biztonságban legyek. Nekem arra szükségem van, hogy én ne találkozzak vele. Engem most is még annyira el tud taposni, hogy utána megbénulok napokra akár. Valami védett hely. Nekem szükségem van rá. Nem vagyok képes egyedül megvédeni magam.” (interjú 11)

Ahogy arról már az előző szakaszokban is írtunk, kutatásunkból és a vonatkozó szakirodalomból egyértelműen kirajzolódik, hogy a nők súlyos lakhatási gondjai nagyon szorosan összekapcsolódnak az általuk – jellemzően a családon, párkapcsolaton belül – elszenvedett bántalmazással, erőszakkal. A kutatási tapasztalat azt mutatja, hogy a különböző szociális intézmények látókörébe jellemzően azok a nők kerülnek, akik lakhatási nehézségeiket

olyannyira nem tudták másképp megoldani, hogy akár a végsőkig benne maradtak a bántalmazó kapcsolatban, illetve akiknek a lakhatást is jelentő kapcsolatból való kilépésük során nem marad más lehetőségük, mint az ellátórendszerhez fordulni. Ezen túlmenően természetesen **bántalmazás nélkül is sok esetben kialakulnak olyan terhes, kényszerű, konfliktusos együttélések, melyek csak a lakhatási költségek megfizethetlensége miatt maradnak fenn.** Ezek is rendkívül károsak, és megfizethető lakhatás biztosításával feloldhatóak lennének. Az ellátórendszer látókörébe kerülő élethelyezetekén túl is jellemző a lakhatási problémák és a bántalmazás összefonódása, viszont a stabilabb jövedelmi helyzetű vagy kiterjedtebb szociális hálóval rendelkező nők általában valamilyen személyes csatornán keresztül meg tudják oldani ilyen esetekben a lakhatásukat (interjú 20, 12). Ideális esetben viszont az ő számukra is elérhetővé kellene tenni a támogatott és megfizethető lakhatási programokat.

Álláspontunk szerint **a női célcsoportok számára célzott lakhatási programok kialakítása során számolni kell azzal, hogy a programba bevont nők valamilyen formában érintettek lesznek a nők elleni erőszak jelenségében** (interjú 7, Steele 2017). Ezért a programoknak a nők elleni erőszak áldozatainak szükségleteire is válaszolniuk kell. A krízishelyzet jellegétől/mértékétől és a traumatizáltság szintjétől függően ezeknek a nőknek célszerűbb lehet először valamilyen intézményi elhelyezést biztosítani. Ugyanakkor a szociális munkával támogatott lakhatásnak is léteznek olyan formái, melyek akár az akut krízishelyzetben lévő nőknek is megoldást tudnak nyújtani (ld. Józsan Babák esettanulmány 3.2. fejezetben).

ADÓSSÁGKEZELÉS

„Megérkeznek hozzánk általában a bentlakás második hónapjának elején azok a levelek behajtó cégektől, innen-onnan, követeléskezelőktől, végrehajtóktól. [...] Hirtelen kiderül, hogy 2-3 milliós tartozásokat görgetnek maguk előtt már. [...] Ha csak most itt végiggondolom, az utóbbi egy évben nálunk lakott családok esetében talán egynél nem derült ki, hogy van ilyen problémája.” (interjú 7)

A magyarországi lakhatási programok női célcsoportjai körében általánosan jellemző az eladósodás (interjú 6, 7). Ennek többféle oka is van: egyrészt az alacsony jövedelmű háztartásokban a nők nevén nagyobb eséllyel van valamilyen „kiszámítható” bevétel a gyerekek után kapott pénzbeli ellátások miatt, amire már kisebb összegű kölcsönöket fel lehet venni. Másrészt a felelősség, anyagi teher áthárításának is egy módja, ha a férfi családtag a nő nevére veszi fel a hiteleket, ami a bántalmazó párkapcsolatokban megjelenő

gazdasági ellehetetlenítésnek is gyakran szerves része lehet. Ezért az interjúk tanúsága szerint **a lakhatást/elhelyezést nyújtó programokba bekerülő nők – szinte mindannyian – jelentős mértékben el vannak adósodva.** Az adósság leginkább jellemző formái a gyorskölcsönök és áruhitelek (pl. Provident, Cofidis), a telefonszolgáltatók vagy közműszolgáltatók felé való elmaradások, illetve a folyószámlahitelek. De ezenfelül más típusú tartozások, például személyi kölcsönök, régi, devizaalapú lakáshitelek, munkáltatói kölcsönök is megjelennek.

Az adósságspirálból való kikerülést nehezíti, hogy amennyiben az adósok legális jövedelemre tesznek szert, abból a végrehajtási eljárás alapján automatikusan le lehet vonni a tartozás részleteit (a jövedelem 50 százalékáig), illetve, hogy a nehéz megélhetés miatt könnyen esnek újabb és újabb tartozásokba az eladósodott emberek (Bródy – Pósfai, 2020). Ha például egy egyedülálló anyáról van szó, akinek korábbi tartozásai miatt nehéz legálisan munkát vállalnia, és gyerekei miatt egyébként is nagyon korlátozott, hogy milyen munkakört tud elvállalni, akkor könnyen előfordulhat olyan helyzet, hogy valamilyen nagyobb eseti kiadás (pl. beiskolázás, betegség) fedezésére újabb kölcsönt kell felvennie. Ezek a helyzetek pedig adósságspirálhoz vezetnek.

Az eladósodással összefüggő problémák kezelésére is fel kell készülnie egy női lakhatási programnak; például az önkormányzati adósságkezelő szolgáltatásokkal való hatékony összekapcsolással vagy ilyen szaktudású munkatársak foglalkoztatásával.

ANYAGI TÁMOGATÁS ÉS TARTÓSAN MEGFIZETHETŐ LAKBÉRSZINT SZÜKSÉGESSÉGE

„Bármire. Iskolakezdésnél tárgyi segítségre, hozzáférhető élelmiszeralapanyag-támogatásra, ruhaneműre, bútor, egészségügyi szolgáltatás, gyerekfelügyelet. Egyéni élethelyzettől függ. De például egy ilyen helyzetben lévő család számára a havi bűdzsét tudja az borítani, hogy a gyerekeknek kell egy speciális lábbetét. Szemüvegről már ne is beszéljünk.” (interjú 7)

A gazdaságilag leginkább kiszolgáltatott helyzetű nőknek egy támogatott lakhatási programba való bekerülés során a legalapvetőbb szinten is anyagi támogatásra lehet szükségük. Erre az ellátórendszeren belül lehet a legkönnyebben megoldásokat találni, viszont **az alacsony küszöbű/ támogatott lakhatási formák esetében is számolni kell azzal, hogy különböző közvetlen anyagi támogatási igények fognak jelentkezni**

(pénzbeli, tárgyi téren). Ennek oka egyrészt az, hogy – amennyiben súlyosan bántalmazott előtörténettel rendelkező nőről van szó – a traumafeldolgozás első időszakában feltehetően nem fog tudni dolgozni, munkajövedelemhez jutni.

A másik, hosszabb távú oka pedig az, hogy **alacsony képzettségű, és különösen gyerekes nők esetében jellemzően csak nagyon rosszul fizetett állások elérhetőek** (interjú 4). Az ő esetükben **tartósan azzal kell számolni, hogy viszonylag olcsó, jelentősen támogatott lakbéreket fognak csak tudni megfizetni**. Természetesen a képzettséggel rendelkező, de alacsonyabb jövedelmű nők esetében (például ápoló, óvodapedagógus, pék stb.) a megfizethető lakbérszint valamivel magasabb lehet; becslésünk szerint az ő esetükben a jelenlegi piaci bérleti díjak kb. 50 százaléka már megfizethető lenne. **Ezért a lakhatási programokban érdemes olyan sávós bérleti díj/tértési díj konstrukciókat kialakítani, ahol jövedelmi helyzetükhöz mérten tudnak a részt vevő nők lakhatási díjat fizetni.**

MUNKAVÁLLALÁS TÁMOGATÁSA

„...azt is csináljuk, hogy dolgozzanak a szeretetszolgálaton belül, hogy legyen védett környezetben. [...] Nekem is tudnak segíteni, papírokban, ügyintézési.” (interjú 9)

Előnyös, ha a lakhatási programokat valamilyen munkaerőpiaci, munkavállalási programmal is kombinálni lehet. A munkavállalás nehézségeit és rossz feltételeit javíthatja, ha egy intézménnyel együttműködésben keres munkát egy egyedülálló nő. Annak érdekében, hogy a nők stabilan ki tudják fizetni az intézményi ellátás utáni lakhatási költségeket, illetve hogy általában javuljon a saját és gyerekeik életszínvonala, a támogató munkának ideális esetben részét kell, hogy képezze a munkavállalás támogatása is.

Erre számos lakhatást nyújtó szociális intézményben van példa. Van, ahol az intézmény épít ki partnerségeket helyi munkáltatókkal, és az intézmény lakóit „kiközvetíti” a munkaadóhoz; ennél szélesebb körben elterjedt, hogy a szociális intézmény álláskeresésben, önéletrajzírásban stb. segít. Olyan is előfordul, hogy az intézményi lakhatásból kikerülők az intézményben kezdenek el dolgozni, például adminisztratív munkakörökben (interjú 9). Vannak alapítványok, melyek szolgáltatásokat, illetve vállalkozásokat hoznak létre annak érdekében, hogy az ügyfelek biztonságos és támogatott munkakörülmények között tudjanak elkezdni dolgozni a munkaerőpiacon, segítő munkával egybekötve. Ilyen programja van például a Megálló

Csoport Alapítványnak³, ahol függőséggel küzdő emberek munkaerőpiaci reintegrációját segítik, vagy példaként lehet hozni a Premier Kultcafé⁴, ahol fogyatékossgal élő munkavállalókat alkalmaznak. A segítő munkával támogatott munkaerőpiaci reintegráció azoknak a nőknek az esetében lehet fontos, akiknek például a nagyfokú traumatizáltság, esetleg függőség miatt különös igényük lehet a biztonságos munkakörnyezetre.

Külföldi példánál láthatjuk, hogy a női lakhatási közösségekben a közös jövedelemszerző tevékenységek kialakítása is fontos, melyek általában valamilyen önálló vállalkozási tevékenységet vagy gazdálkodást jelentenek (ld. a 3.4. szakaszban).

Ezekre a tapasztalatokra építve érdemes a nők számára célzott lakhatási programokat úgy kialakítani, hogy azoknak munkaerőpiaci, jövedelemszerző elemük is legyen; szem előtt tartva, hogy a rugalmas munkavégzés lehetősége az egyedülálló anyáknak különösen fontos.

GYEREKFELÜGYELET

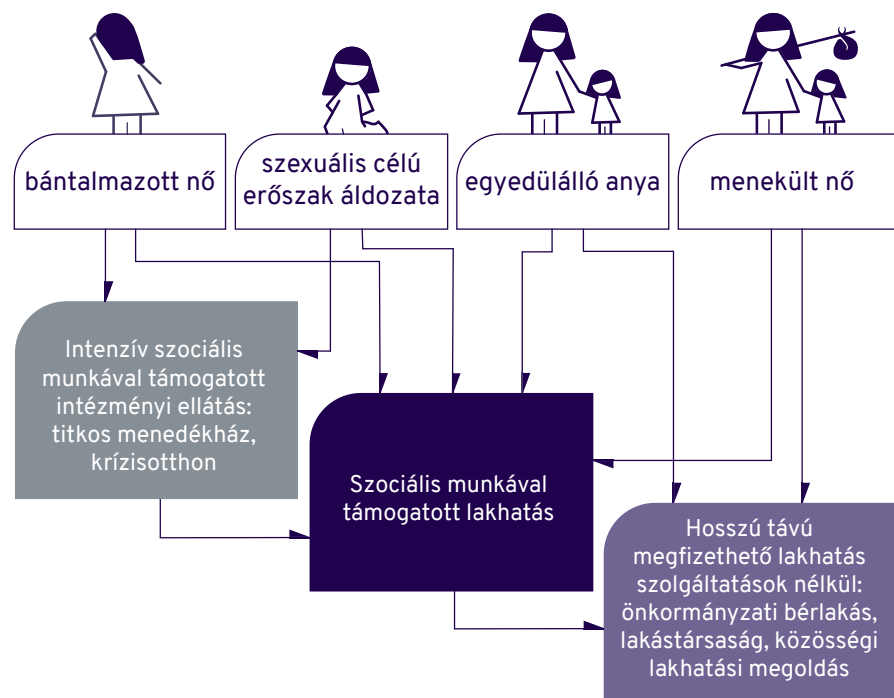
„olyan a szakmám, ami kétműszakos, és a gyereket nem tudom sehogy sem megoldani” (interjú 16)

A lakhatási gondokkal küzdő nőknek a legtöbb esetben van gyerekük. A bántalmazást átélt nők mellett a nők számára célzott lakhatási programok **másik legfontosabb célcsoportját az egyedülálló anyák jelentik, mivel számukra hosszú távon is nehézséget okoz a stabil lakhatás piaci alapon való fenntartása.**

A lakhatási helyzet stabilizálása a gyerekes nők esetében összefügghet a gyerekek felügyeleti jogának visszaszerzésével is. Ezért **érdemes a lakhatási programokat – egyrészt fizikai adottságaik, másrészt az elérhető támogatások szempontjából – úgy megtervezni, hogy ott gyerekeikkel együtt tudjanak élni a nők;** és ez a hatóságok által is elfogadott lakhatási forma legyen. Ezenkívül a munkavállalásban fontos segítséget jelent, ha a lakhatást biztosító szervezet vagy az együttélő közösség valamilyen módon támogatást tud nyújtani a gyerekfelügyeletben – ami a gyerekekkel egyedül maradó nők számára szisztematikusan problémát jelent.

3 https://megallo.org/hu_HU/tevekenysegeink_eltereles/

4 <https://www.premiercafe.hu/rolunk/>

Anna két gyerekével menekült el férjétől, aki rendszeresen bántalmazta őt és a gyerekeket is. Hirtelen kellett menekülnie, így nem tudott semmit magával hozni a lakásból, a férje a 7 éves házasságuk alatt nem engedte, hogy dolgozzon, nincs megtakarított pénze. Közös vettek fel lakáshitelt, a lakás közös tulajdon, Anna nem tudja fizetni a hitelt. Mind Anna, mind a gyerekek a 7 év alatt ellenük elkövetett szisztematikus bántalmazás hatására a komplex PTSD tüneteit mutatják. A férje a kapcsolatuk alatt is, amikor el akart menekülni és azóta is, mióta Anna elmenekült otthonról, rendszeresen zaklatja és fenyegeti azzal, hogy elveszi a gyerekeket tőle, illetve, hogyha megtalálja, meg fogja őt ölni.

↳ Szükségletek: 1. biztonság, traumafeldolgozás, adósságkezelés, minimális anyagi biztonság megteremtése, 2. lakhatási támogatás, gondoskodási feladatokban való támogatás, munka és gondoskodási feladatok összeegyeztethetlenségéből fakadó elszigetelődés megelőzése

Erika 16 évesen ismerkedett meg Csabával, aki egy nála 10 évvel idősebb férfi. Erika 7 évesen került be a gyermekvédelmi rendszerbe. A gyermekotthonban, ahol kamaszkorában lakott, gyakran jártak a barátaival a szemközti kávézóba, ott ismerkedett meg Csabával. Csabával négy hónapja jártak, amikor Csaba azt mondta, hogy pénzügyi krízisbe került és megkérte Erikát, hogy annak érdekében, hogy meg tudják alapozni a közös jövőjüket dolgozzon prostituáltként. Erika először fél évig Budapesten árult szexet majd Csaba megkérte, hogy menjen Németországba, mert ott több pénzt lehet keresni. Ott kiderült, hogy Csaba több nőt is futtat Németországban és Erika haza akart jönni. Csaba azzal fenyegette, hogyha hazajön, akkor megöli testvéreit. Erika 2 év után tudott titokban elszökni Németországból. Összefogtak egy ottani barátnőjével és együtt elszöktek, kapcsolatba léptek azzal a szociális munkással, akit már ismertek, aki korábban gyakran járt hozzájuk amikor az utcán voltak, hogy beszélgesse nek, óvszert adjon. Csaba azóta is folyamatosan fenyegeti Erikát, hogyha megtalálja, megöli. Erika komplex PTSD tünetekkel küzd és retteg, hogy Csaba meg fogja találni.

↳ Szükségletek: 1. biztonság, traumafeldolgozás, minimális anyagi biztonság megteremtése, 2. lakhatási támogatás

Lilla 32 évesen ismerkedett meg Istvánval és pár hónap után véletlenül teherbe esett. Mindketten nagyon örültek neki, mert régóta szerettek volna gyereket. Azonban Lilla terhessége alatt egyre több lett a konfliktus közöttük és István, amikor Lilla 9. hónapban volt, szakított Lillával. Lilla a gyerek születése után nem tudott az albérletébe visszamenni, mert a gyerek eltartása mellett nem volt pénze kifizetni a lakbért. István nem támogatja őket érdemben anyagiilag, néha, kiszámíthatatlan rendszerességgel utal nekik kisebb összegeket. Lilla most a szüleivel él egy lakásban, de nincs külön szobájuk. Sára, Lilla lánya most 2 éves. Lilla nagyon nehezen talál olyan munkát, ami összeegyeztethető lenne a bölcsődei nyitvatartással. Lilla szülei még dolgoznak, így ők sem tudnak neki segíteni a gyerek gondozásában napközben. A szüleivel egyre több a konfliktus az együttélés kapcsán. Lilla már több személyi hitelt vett fel, mert a családtámogatásokból nem tudja eltartani magát és Sárát, a szüleivel az a megállapodás, hogy a lakás rezsijébe is belefizet.

↳ Szükségletek: 1. minimális anyagi biztonság megteremtése, lakhatási támogatás, gondoskodási feladatokban való támogatás, munka és gondoskodási feladatok összeegyeztethetlenségéből fakadó elszigetelődés megelőzése

Leila 14 évesen menekült el egyedül Szíriából egy kényszerházasság elől, anyukája támogatta a menekülésben. Magyarországon megkapta a menekült státuszt. A menekülés alatt valószínűleg sok erőszak érthette, küzd a PTSD tüneteivel. Most 18 éves. Magyarországra érkezése után a kísérő nélküli kiskorúak számára a főtípusú gyermekotthonban fenntartott részlegben lakott, még három évig, 21 éves koráig maradhat utógondozásban, akkor fog leérettsgéjzeni. Szeretne egyetemre menni, de először pénzt szeretne gyűjteni, hogy tudja finanszírozni a tanulmányait. Nagyon nehezen talál olyan munkát, amiből önálló lakhatást ki tudna fizetni, a végzettség hiánya és a munkahelyi diszkrimináció miatt. Emellett kapcsolata sincsenek igazán az országban, nagyon elszigetelve érzi magát.

↳ Szükségletek: 1. traumafeldolgozás, minimális anyagi biztonság megteremtése, 2. lakhatási támogatás, elszigetelődés megelőzése

2. ábra: Különböző női célcsoportok lakhatási szükségletei, példa életutak alapján. Forrás: saját szerkesztés.

LAKHATÁSI SZOLGÁLTATÁSOK ÉS INTÉZMÉNYEK TÍPUSAI

3

A NŐKET CÉLZÓ LAKHATÁSI FORMÁK A SZOCIÁLIS ELLÁTÓRENDSZERBEN

„Senkire nem számíhattam. Én azt a döntést hoztam, hogyha én jövőt szeretnék a gyerekemnek, és jelent, és az iskolában is jönnek majd a költségek, akkor ment iskolába a kisfiam. Én úgy döntöttem, hogy nekem nincs más választásom ugródeszkeként, mint hogy anyaotthonba kell beköltöznünk. Két és fél évvel ezelőtt beköltöztünk egy anyaotthonba. El kell mondanom, hogy előtte két évig vívódtam és őrlődtem. Közben adtam be lakáspályázatokat, és most már tavaly a hatodik év volt az, hogy lakáspályázatokat adtam be, és befejeztem.” (interjú 11)

A következőkben azokról az intézményekről lesz szó, melyek a jelenlegi ellátórendszerben ideiglenes intézményi lakhatási formákat nyújtanak a lakhatási krízisbe került nők számára. Az éjjeli menedékhelyek a legalacsonyabb küszöbű szolgáltatást nyújtják a lakhatást nyújtó intézmények közül. Éjszakára lehet igénybe venni a szolgáltatást, jellemzően kora estétől reggelig. Az intézmény igénybevételének egyetlen feltétele az intézmény közösségi együttélési szabályainak betartása. Az éjjeli menedékhelyek⁵ között vannak olyan intézmények, melyek kizárólag nők számára biztosítanak férőhelyet. Az anya és gyermek krízisszállóra olyan anyák mehetnek gyermekeikkel, akik hirtelen krízishelyzetbe kerültek, és nem tudják máshogy megoldani a lakhatásukat. Az intézmény elsősorban

⁵ 1993. évi III. törvény 80. §-a, 84. §

párkapcsolati, családon belüli erőszak elől menekülő családokat fogad, és öt napra lehet igénybe venni, melyet meg lehet hosszabbítani öt nappal (BMSZKI 2014). Gyerekekkel hosszabb távú intézményi lakhatási lehetőséget nyújtanak a családok átmeneti otthonai⁶, illetve az anyaotthonok. Abban az esetben, ha nincs kiskorú hozzátartozó, a nők átmeneti szállóra⁷ is mehetnek, egyedül vagy a partnerükkel. Változó, hogy a különböző átmeneti szállók milyen időtávra nyújtanak intézményi lakhatást hajléktalanságban élő egyéneknek és pároknak. A szolgáltatás feltétele a szociális munkásokkal való együttműködés a bentlakás során az *önálló életvitel fenntartás érdekében*⁸.

Ezek az intézmények a fenntartási költségeik nagy részét az állami normatívából finanszírozzák, melyet az intézményt igénybe vevő emberek száma után kapnak. Ennek a pénznek a nagy része gyakran elmegy az intézmény mindennapos működtetésére. Emellett sok intézmény fenntartásához változó mértékben a települési önkormányzatok is hozzájárulnak⁹. Az intézmények sokszor pályázati pénzekkel is kiegészítik a fenntartási költségeiket. A pályázati pénzek hátránya, hogy sok esetben nem lehet fenntartásra, alaptevékenységek elvégzésére felhasználni, hanem egy külön, a donor elvárásainak (mind ideológiai, mind a gyakorlati munka értelmében) is megfelelő új projektet kell létrehozni, mely jellemzően nem fedi le a célcsoport legsürgetőbb szükségleteit. Emellett a pályázati pénz lejárta után rendszerint nem marad fenntartható az adott projekt finanszírozása, azonban a forráshiány miatt az intézményeknek újabb és újabb projektekre kell pályáznuk (Koczé 2016). Emellett az egyházi fenntartású intézmények egyházi kiegészítő támogatásban részesülnek.¹⁰

ÉJJEI MENEDÉKHELYEK

Két, kifejezetten nőket célzó éjjeli menedékhelyen dolgozó szakemberrel készítettünk interjút a kutatásunk során. Az éjjeli menedékhelyek a jogszabály szerint a hajléktalan emberek pihenését segítik elő, illetve krízishelyzetbe jutott emberek számára nyújtanak éjszakai szállást¹¹. A két intézmény jellemzően egyedülálló nőket lát el minden korosztályból. Mindkét esetben kiderült, hogy **a szolgáltatás nem tud funkciója szerint működni, tehát nem ideiglenesen nyújt szállást a női ügyfeleknek éjszakára. Az ügyfélkör**

6 1997. évi XXXI. törvény 51. § (1,2,3,12) bek.

7 1993. évi III. törvény 80. §

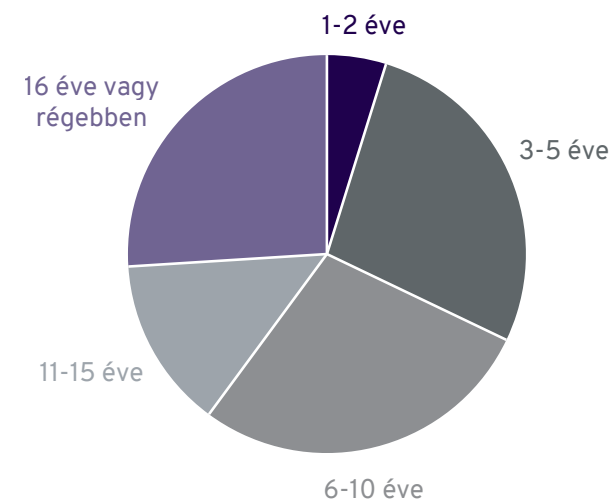
8 1993. évi III. törvény 84. § (2) bek.

9 1993. évi III. törvény 123. §

10 1993. évi III. törvény 123. §

11 Szt. 80. §-a, 84. § (1) bek.

nagy része rendszeresen visszajár az intézménybe, és tulajdonképpen tartósan ott él. Problémát jelent továbbá, hogy az intézmények nagyon kis arányban tudják továbbléptetni az ügyfeleket akár ideiglenes lakhatási formát nyújtó más intézményekbe vagy hosszabb távú lakhatási formákba. **A szolgáltatást igénybe vevő nők többsége élete során valamilyen formában érintett volt a nők ellen elkövetett erőszakban.** Az intézmény működésének körülményei között nehéz szisztematikus traumafeldolgozási folyamatot elkezdeni az ügyfelekkel a szakemberek alacsony száma és a privát szféra hiánya miatt, valamint azért is, mert a nőknek napközben vissza kell térniük az utcára, ahol nagy arányban ki vannak téve az újabb erőszak kockázatának. A hajléktalan nők a kiszolgáltatott élethelyzetükből fakadóan gyakran áldozatai nők elleni erőszaknak, szexuális kizsákmányolásnak, illetve prostitúcióra kényszerítésnek (Ámon 2013). A RÉ S Alapítvány¹² női éjjeli menedékhelyének statisztikái szerint a szolgáltatást igénybe vevő nők 59 százaléka nyilatkozta azt egy belső felmérés során, hogy élt már át fizikai bántalmazást, 67 százalékuk verbális bántalmazást, 21 százalékuk pedig szexuális erőszakot. Emellett a válaszadók közel 40 százaléka tíz évnél hosszabb ideje él hajléktalanságban, tehát az ellátórendszer az intézményt igénybe vevő nők 40 százalékának tíz éve nem tudott megoldást nyújtani a lakhatási problémáira.

3. ábra: Hajléktalanná válás ideje egy budapesti női éjjeli menedékhely ügyfelei körében. Forrás: RÉ S Alapítvány adatgyűjtése.

12 „RÉS” Szociális és Kulturális Alapítvány: <https://www.resalapitvany.hu/>

CSALÁDOK ÁTMENETI OTTHONAI ÉS ANYAOTTHONOK

A családok átmeneti otthonai és az anyaotthonok **lakhatási krízishelyzetbe jutott családokat, illetve nők elleni erőszak miatt menekülő családokat látnak el, nekik nyújtanak ideiglenes lakhatási lehetőséget.** Az intézmények működését a gyerekvédelmi törvény szabályozza, tehát az ellátást csak azok a nők vehetik igénybe, akik gyereket nevelnek. Az interjúk során ez a szabályozás sokszor a segítő munkát is akadályozó tényezőként kereteződött: az intézményben a nők mint anyák kapnak minden szolgáltatást és ellátást, azonban a saját szükségleteik kevésbé tudnak megjelenni, ami nehézséget okoz a saját nehézségeikre és igényeikre koncentrálni segítő munka megvalósításában (interjú 6). Ez a hozzáállás jól tükrözi azt a jóléti paternalista szociálpolitikát, amin keresztül **a nők csak a családi szerepeiken, az anyaságon keresztül értelmezhetőek a szociálpolitika és a társadalom számára** (Ámon 2019). Az intézmények 12 hónapra nyújtanak ellátást, amit hat hónappal meg lehet hosszabbítani szükség esetén, illetve egyes intézmények működtetnek külső férőhelyeket is – az igényekhez képest nagyon alacsony számban –, melyekbe az intézményben töltött idővel együtt összesen három évig maradhatnak a családok¹³. (A külső férőhelyek lehetőségeiről bővebben írunk a 3.2. szakaszban.) Az anyaotthonok egyszülős családokat fogadnak, és nagyobb biztonságot tudnak nyújtani a bántalmazott nők és gyerekek számára, mint a családok átmeneti otthonai, mert kisebb a létszám, és mert az intézményt kizárólag nők vehetik igénybe a gyermekeikkel (Pál – Pál – Tardos – Varjú 2005).

A szakemberekkel készített interjúinkból kiderült, hogy **a szükségletekhez képest nagyon alacsony az átmeneti lakhatást nyújtó intézmények száma.** A nők sokszor nem jutnak hozzá a szolgáltatáshoz a lakóhelyükön. Ez azt jelenti, hogy fel kell számolniuk az egész életüket (munka, kapcsolatok) azon a településen, ahol élnek, annak érdekében, hogy lakhatáshoz jussanak. Emellett annak ellenére, hogy az intézmények a jogszabály szerint is fogadnak olyan nőket, akik bántalmazó párkapcsolatból menekülnek, **nincsenek felkészülve a krízishelyzetekre sem a szakemberek számának tekintetében, sem az intézményben elérhető szolgáltatások terén.** A bántalmazó párkapcsolatból érkező nők sok traumatikus élménnyel érkeznek, gyakran a PTSD tüneteit mutatva. Az intézményekben elérhető terápiás segítség nem elég ezen traumák feldolgozására, illetve sokszor az intézményekben élő lakóközösség nincs felkészülve a traumatizáltakkal küzdő nők befogadására. Ennek ellenére egy 2005-ös kutatásban, ami a budapesti családok átmeneti otthonaiban lakó családokat vizsgálta, a lakók 68 százaléka válaszolta azt,

hogy valamilyen családi konfliktus is szerepet játszott abban, hogy lakhatási krízishelyzetbe kerültek, és 28 százalék egyértelműen a partner brutális magatartását nevezte meg a bekerülés okaként (Pál – Pál – Tardos – Varjú 2005), vagyis **a bántalmazás problémája felülreprezentáltan lehet jelen az intézményekben.** A bántalmazás mellett még a következő okokat nevezték meg az intézményekben lakó családok a bekerülés okaként: szegénység, otthontalanság, szülőktől való leszakadás, krízis, állami gondozott múlt, családdegyesítés, lakásmaffia. A bekerülés okaiból látszik, hogy a családok vagy sosem voltak anyagilag abban a helyzetben, hogy önálló hosszú távú lakhatást finanszírozni tudjanak, vagy bármilyen komolyabb – főként gazdasági – krízis hatására a megfizethető lakhatási lehetőségek hiánya miatt az intézményi ellátás volt számukra az egyetlen elérhető megoldás. 2019-ben 6422 férőhely (KSH)¹⁴ volt országosan a családok átmeneti otthonaiban. Bár nem áll rendelkezésre országosan összesített adat a csáo-kba jelentkező családok számáról, ezek a férőhelyek biztosan nem nyújtanak elégséges megoldást, hiszen kutatási, valamint terepi tapasztalataink alapján minden csáo szisztematikusan túljelentkezéssel küzd. Az intézményekbe való túljelentkezés is egy tünete annak, hogy nincsenek megfizethető lakhatási formák, érdemi válaszok arra, hogy Magyarországon kb. 2-3 millió ember küzd a lakhatási szegénység valamilyen formájával (Habitat for Humanity 2018).

Emellett a családok átmeneti otthonainál is hangsúlyosan megjelent az a probléma, hogy a lakók a rendelkezésre álló **1,5 év alatt nem tudnak felépíteni egy olyan egzisztenciát, ami lehetővé tenné számukra, hogy egy önálló piaci lakhatási formát megfizessenek.** Ahhoz, hogy az átmeneti intézményi elhelyezés után a lakhatási helyzetüket rendezni tudják, egyrészt arra lenne szükség, hogy elérhetőek legyenek komplex és jelentős mértékű támogatást nyújtó adósságkezelési programok, másrészt, hogy legyenek olyan megfizethető bérlakások, ahova ki tudnak lépni. Ezek hiányában sokszor **intézményről intézményre járnak a családok,** benne maradnak az ellátórendszerben (Rácz 2015, Ámon – Balogi 2018). A másik leggyakoribb forgatókönyv a másfél éves intézményi elhelyezés lejárta után, hogy a bántalmazó párkapcsolatból menekült nőknek **vissza kell menniük a bántalmazó partnerhez, mert nem tudják más formában biztosítani a hosszú távú lakhatást sem maguknak, sem a gyerekeiknek.**

13 1997. évi XXXI. törvény 51. § (1) bek.

14 Tájékoztató adatbázis – Gyermekjóléti ellátások és gyermekvédelem: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsg015.html?lang=hu

AZ ELLÁTÓRENDSZER ELLENTMONDÁSAI

A szakemberekkel készített interjúk során minden lakhatást nyújtó intézménnyel kapcsolatban felmerült, hogy az ellátórendszer a kilencvenes évek gazdasági körülményei között tudott valóban hatékonyan működni. Ebben az időszakban működött az ellátórendszer lépcsőzetessége, és az átmeneti szolgáltatások valóban ideiglenes lakhatási szolgáltatásokat tudtak nyújtani az ügyfeleknek. Azonban a mostani gazdasági egyenlőtlenségek és lakáspiaci árak mellett (melyekről bővebben az 1. fejezetben írtunk) az ügyfelek alacsony arányban tudnak kilépni az ellátórendszerből. Azt is megfogalmazták az ellátórendszerben dolgozó szakemberek, hogy sokkal több olyan intézményre lenne szükség, ami kifejezetten a nők szükségleteire koncentrál, és biztonságos környezetet tud nyújtani nekik.

KRÍZISOTTHONOK, TITKOS MENEDÉKHÁZAK

A krízisotthonok¹⁵ és a titkos menedékházak¹⁶ a családok átmeneti otthonait szabályozó jogszabály alá vannak rendelve, azonban ezek az intézmények egyedülálló (gyerek nélküli) nőket is fogadnak; bár az esetek többségében a nők a gyerekeikkel együtt érkeznek. Azoknak a nőknek nyújtanak ellátást, akik bántalmazó párkapcsolatból menekülnek. Tizenhat krízisotthon és két titkos menedékház működik jelenleg az országban. A krízisotthonokban nyolc hétig lehet maradni, a titkos menedékházakban hat hónapig. Ezután pedig az intézmények által fenntartott félutasházak¹⁷ maximum öt évig biztosíthatnak lakhatást azoknak a nőknek és gyerekeknek, akik az intézményből kikerülve az intézmény külső férőhelyeire kerülnek. A szexuális célú emberkereskedelem áldozatai számára két átmeneti szállást¹⁸ tartanak fenn az országban, mely

15 1997. évi XXXI. törvény 51. § (6) bek.

16 1997. évi XXXI. törvény 51. § (9) bek.

17 1997. évi XXXI. törvény 51. § (6) b) bek.

18 Ást. 4. § (6) bek. és 354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelet 4. §

intézmények kifejezetten a célcsoport szükségleteire reagálnak. Az átmeneti szállásokon 6 hónapig lehet maradni, amit meg lehet hosszabbítani további hat hónappal, és ezek az intézmények is működtethetnek külső férőhelyeket. A krízisotthonokba, titkos menedékházakba és az átmeneti szállásokra vagy az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálaton (OKIT)¹⁹ keresztül vagy a jelzőrendszer²⁰ jelzése mentén kerülnek be a krízishelyzetbe került nők, de az interjúinkból az derült ki, hogy az utóbbi jóval ritkábban fordul elő. Ezekben az intézményekben elérhető pszichológus és jogász is, hogy a krízishelyzetbe került nőket segítse egyrészt az erőszak okozta trauma feldolgozásban, másrészt a párkapcsolati erőszakkal kapcsolatos jogi ügyek vitelében. Az OKIT elhelyezési protokolljába beletartozik, hogy a nők – biztonságuk érdekében – olyan krízisotthonba, titkos menedékházba kerüljenek, ami távol van a lakóhelyüktől, hogy a bántalmazó fél ne tudja őket megtalálni, zaklatni. Azonban a távolság sokszor gátló tényező a menekülni akaró nők számára, hiszen ahhoz, hogy meneküljenek, több száz kilométerre kell új életet kezdeniük, az eddigi lakókörnyezetüket teljesen hátrahagyva (Patent 2019).

A bántalmazó párkapcsolatokból menekülő nők számára nyújtott lakhatási krízisszolgáltatások férőhelyeinek számáról nincsenek hivatalos adatok, de a becslések szerint Magyarországon összesen körülbelül 200 férőhely lehet ezekben az intézményekben, a becsült számok szerint 200 000 bántalmazott nőre (Patent 2019). Biztonsági okok miatt az áldozatok nem mehetnek később vissza ugyanabba az intézménybe, ha egyszer már visszamentek bántalmazó partnerükhöz az intézménybe kerülés után. Ez azt jelenti, hogy ha újra menekülniük kell, egy harmadik helyen kell új életet kezdeniük. Ugyanakkor a bántalmazó párkapcsolatok dinamikájáról tudni lehet, hogy a nők átlagosan hétszer (NANE 2014) mennek vissza a bántalmazó partnerükhöz, mielőtt végleg ki tudnak szállni a kapcsolatból. Ezt részben gazdasági okok magyarázzák, hiszen egyedül nem tudnak olyan életkörülményeket teremteni maguknak és a gyerekeiknek az áldozatok, mint a bántalmazó partnerrel, részben pedig sok esetben a bántalmazó által elkövetett folyamatos zaklatás és fenyegetés hatására kialakuló félelem az oka annak, hogy a nők visszamennek a párkapcsolatba (a bántalmazók

19 Az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat a krízishelyzetbe került bántalmazás és szexuális célú emberkereskedelem áldozatainak intézményi elhelyezését koordinálja.

20 Gyvt. 17.§. A jelzőrendszer tagjai a gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatot látják el – a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése érdekében – a törvényben meghatározott alaptevékenység keretében. A jelzőrendszer tagjai a gyerek életében szerepet játszó szakemberek, mint például védőnő, orvos, pedagógus, pszichológus.

gyakran akkor válnak a legveszélyesebbé, amikor partnerük otthagyja őket). Ezenkívül a traumás kötődés²¹ is magyarázhatja a bántalmazó partnerhez való visszatérést (NANE 2014; Patent 2019; Bancroft 2002).

A krízisellátások kapcsán is megfogalmazódott az a probléma, hogy nagyon ritka az olyan eset, amikor a nők a szolgáltatás igénybevételeét követően segítség nélkül meg tudják oldani a saját lakhatásukat. Gyakran az ellátórendszerben maradnak, egyéb intézményes lakhatási formákat igénybe véve. Előfordul, hogy visszamennek az expartnerükhöz, vagy egy új párkapcsolattal oldják meg a lakhatási problémáikat, ami újabb kiszolgáltatott helyzetbe sodorja őket (interjú 6, 9). Fontos, hogy a bántalmazó párkapcsolat elől menekülő nők gyakran semmilyen gazdasági egzisztenciával nem rendelkeznek, egyrészt, mert menekülés során előfordulhat, hogy csak a legfontosabb dolgokat – például az igazolványokat – tudják elhozni a közös lakásból, közös tulajdonból, másrészt a bántalmazó kapcsolatokban a bántalmazás része az áldozat teljes gazdasági ellehetetlenítése (NANE 2014; Bancroft 2002). A fenti intézmények szexuális célú emberkereskedelem áldozatainak is nyújtanak ellátást, az ő esetükben is a hosszú távú lakhatási formák megoldatlansága fogalmazódott a leghangsúlyosabb problémaként (interjú 9). A lakhatási problémák könnyen visszasodorhatják az áldozatokat a prostitúciós iparba.

INDOKOLT-E AZ INTÉZMÉNYI LAKHATÁS A NŐI SZÜKSÉGLETEKET TEKINTETBE VÉVE?

Az intézményi lakhatási forma egyértelmű előnye, hogy a fenntartónak olcsóbb, mint más típusú lakhatási formák, és hogy elérhető állandó segítő munka az intézményekben. A külföldi, kifejezetten női lakhatási szükségleteket célzó, elsősorban lakhatást megközelítést (erről a 3.2. szakaszban írnak bővebben) alkalmazó programok kiemelik annak fontosságát, hogy az intézményi lakhatás csak abban az esetben indokolt, ha az ügyfélnek szüksége van a segítő munka folyamatos jelenlétére. Ez abban az esetben állhat fenn, ha a nők krízishelyzetből menekülnek, komplex trauma tünetekkel küzdenek.

21 „A traumás kötődés a biztonságos kapcsolatokra jellemző kötődésnél is szorosabb, mivel az ember hajlamos különösen erősen ragaszkodni ahhoz, akivel szélsőséges élményeket él át. Az elkövető úgy alakítja ki ezt a függő állapotot, hogy felváltva bántja, majd jutalmazza (pl. kedveséggel, szexszel, vigasztalással, ígéretekkel) az áldozatot. A rendkívül intenzív, váltakozó pozitív és negatív érzelmek miatt mindez „szenvedélyes szerelemnek” is tűnhet. A traumás kötődés egyik sajátossága és fenntartója, hogy az áldozat úgy érzi, csak az tudná őt megvigasztalni, aki bántotta.” (NANE 2014:46)

Azonban az intézményi ellátás csak akkor tud a lakhatási problémák valós megoldásához hozzájárulni, ha a nőknek van lehetőségük más, önállóbb és hosszabb távú lakhatási formákba továbblépni az intézményből (Ward-Lasher – Messing – Stein-Sroussi 2017; Sullivan – Olsen 2017). Ahhoz, hogy a magyar intézményi ellátásból a nők tovább tudjanak lépni, elengedhetetlen lenne egyrészt a külső férőhelyek és kiléptető lakások, félutas házak számának bővítése, másrészt az intézmények és hosszú távú lakhatási formákat nyújtó civil szervezetek, önkormányzatok és az állam közötti együttműködés és kommunikáció erősítése. Ezek a csatornák elengedhetetlenek ahhoz, hogy az intézményekben élő nők tovább tudjanak költözni olyan lakhatási formákba, melyekért nem piaci árat kell fizetni (ami a gazdasági hátrányaik miatt nem jelent számukra megoldást), és amit ilyen módon reálisan fenn tudnak tartani. Ez nem csak a hajléktalanná válás kockázatát csökkentené az intézményekből való kikerülés után, hanem azt is, hogy a nőknek vissza kelljen menniük a bántalmazó partnerükhöz a lakhatás megoldatlansága miatt.

SZOCIÁLIS MUNKÁVAL TÁMOGATOTT MEGFIZETHETŐ LAKHATÁSI FORMÁK

„Nagy segítség, hogyha valaki mellett ott van még egy olyan szülő, akivel meg tudja magát érteni és meg tud vele egyezni, például, hogy mikor tudunk vigyázni egymás gyerekeire. És emellett, ha van még egy jó munkahelye az embernek, még félre is tud tenni, úgy, hogy majd egyszer saját magának tudjon kivenni egy albérletet.”
(interjú 16)

A „KÖZTES” LAKHATÁSI FORMÁK JELLEMZŐI

Az ellátórendszerből kivezető utak

A sérülékeny női célcsoportok lakhatásával kapcsolatban alapvető probléma, hogy a szociális ellátórendszerből nincsenek kivezető utak (Rácz, 2015); ezért sokan úgy maradnak hosszú távon intézményi elhelyezésben, hogy valójában csak megfizethető lakhatásra lenne szükségük. A hosszú távú „intézményesítés” egyre nehezebbé teszi az önálló lakhatás megvalósítását (pl. vannak olyan fiatal szülők, akik már gyerekként is intézményekben éltek, így nincs tapasztalatuk az önálló háztartásvezetésről – interjú 7, 17). Fontos kiemelni, hogy elsősorban megfizethetőségi problémáról van szó: vagyis

azért nem tudnak az érintettek kilépni az intézményi elhelyezésből, mert nincsenek olyan lakhatási formák, amelyek megfizethetőek lennének számukra. Azt is figyelembe kell venni – különösen traumatizált esetekben –, hogy közvetlenül a rövid idejű intézményi lakhatás után gyakran nem lenne megfelelő a teljesen önálló lakhatás, ahol semmilyen kiegészítő támogatást és védelmet nem kapnak. Mindebből az következik, hogy több olyan támogatott lakhatási formára van szükség, ahol egyszerre érvényesül, hogy **1. kiszámítható és hosszabb távú, 2. megfizethető, és 3. van mellé támogató segítség (szociális munka). Ebben a szakaszban olyan lakhatási formákkal foglalkozunk, melyek ezeket a kritériumokat egyszerre teljesítik; ugyanakkor fizikai kialakításukban nem intézményi, hanem lakásban való elhelyezést jelentenek.**

Az ilyen lakhatási formák létrehozása, kiterjesztése azért is fontos, hogy a fokozatosság elvét meg lehessen valósítani a lakhatási problémákat célzó ellátórendszerben: a szociális támogatás addig legyen jelen, amíg arra az érintetteknek valóban szükségük van, utána viszont legyen valós és belátható esélyük olyan lakhatási lehetőséghez jutni, amit tartósan és önállóan fenn tudnak tartani. Azért gondoljuk, hogy fontosak ezek a közties lakhatási formák, mert az intézményi elhelyezés a legtöbb esetben hosszabb távon akadályozza a stabilizálódást, továbblépést, illetve megfosztja az érintetteket az önálló élet lehetőségétől. **A szociális munkával megtámogatott megfizethető lakhatás sok esetben átmeneti lépcsőfokot jelent az intézményi elhelyezés és a teljesen önálló lakhatás között,** bizonyos női célcsoportok esetében azonban tartósan ilyen lakhatási formákra van szükség. Utóbbi akkor jellemző, ha valakinek traumatizált múltja, pszichés vagy egészségügyi állapota miatt valamennyi támogatásra mindig szüksége lesz.

Az intézményen kívül biztosított lakhatási megoldásoknál fontos szempont, hogy a nők biztonsága megfelelő módon meg legyen oldva. Ennek különböző eszközei lehetnek, például ha az önálló lakásban élő túlélők számára fenn van tartva egy 24 órás krízisszolgálat, amit bármikor hívhatnak, amikor krízishelyzetbe kerülnek, a bántalmazó valamilyen formában zaklatja, fenyegeti őket (Sullivan – Olsen 2017). Emellett fontos, hogy a szolgáltatásnak a kerületi rendőrséggel is folyamatos kapcsolata legyen, hogy ha vészhelyzet van, a rendőrség szakszerűen be tudjon avatkozni és meg tudja védeni az áldozatot.

Elsőként lakhatást

A szociális munkával támogatott lakhatási formák egyik külföldön elterjedt és női célcsoportok esetében gyakran használt megközelítése az „**elsőként lakhatást**”. Ez azt jelenti, hogy *nem* egy átmeneti ellátórendszerbeli

elhelyezésből érkeznek ide a nők, hanem a **válsághelyzetet közvetlenül lakhatás biztosításával oldják meg a segítő szervezetek.** Az „elsőként lakhatást” megközelítés középpontjában tehát a lakás biztosítása áll, ez az elsődleges tényező az egyén stabilizálásában. Ezt egészíti ki a szociális munka és egyéb támogatások. Ezt a megközelítést alapvetően követendőnek tartjuk, ha a nő problémája elsősorban lakhatási jellegű, és ha nem igényli az intézményi elhelyezés által nyújtott nagyobb fizikai biztonságot. Emellett a bántalmazó párkapcsolatból menekülő nők esetében a célcsoportot támogató szociális munka és egyéb támogatások akkor is fontosak lehetnek, ha a nőnek a szétválás pillanatában meg van oldva a lakhatása. A bántalmazó általi teljes gazdasági ellehetetlenítés könnyen olyan helyzetbe sodorhatja a nőket, hogy hosszú távon nem tudják fenntartani a lakhatásukat. Ezt a helyzetet a lakhatást kiegészítő segítő és pénzügyi támogatások stabilizálhatják (Sullivan, 2017).

A szociális munkával támogatott önálló lakhatási formák jellemzői

Összességében azt mondhatjuk, hogy a szociális munkával támogatott lakhatási megoldások sokféle formát ölthetnek – különösen Magyarországon, ahol az ilyen típusú programok elsősorban egyéni szervezeti kezdeményezéseken, projekteken múlnak. Nagy vonalakban azonban **a következő jellemzők tekinthetők általánosnak:**

- nem intézményi, hanem lakásban való elhelyezés (de ez jelenthet többfős közös lakásokat is);
- szoros szociális munkával való támogatás – ez jelenthet az épületben való állandó jelenlétet, vagy napi szintű/napi többszöri látogatásokat is;
- a traumatizálás, az addikciók, a pszichés problémák és az eladósodás kezelésére felkészült szakemberek;
- támogatás az önálló életvitel, önálló lakhatás következő lépésekben való megvalósítására (terápiával, adósságkezeléssel, munkakereséssel);
- ideális esetben stabil kivezető utak biztosítása a teljesen önálló lakhatás felé (pl. kiléptető lakások működtetésével vagy önkormányzati partnerséggel, amivel aztán önkormányzati bérlőkké válhatnak a programban részt vevő nők).

ELŐNYÖK ÉS KORLÁTOK

Potenciális előnyök

A nem intézményi, de szociális munkával támogatott lakhatási formák fő előnye az, hogy **lakásban való elhelyezést jelent**, ami sokkal megnyugtatóbb és stabilabb a programba bekerülő nők számára. Másik fontos előnye, hogy **rugalmasabb kereteket tesz lehetővé** a nyújtott szolgáltatások terén; alkalmazkodni lehet az aktuálisan bentlakók igényeihez a támogató szociális munka mélységét és jellegét illetően. Ezeket a rugalmas kereteket érdemes minél jobban kihasználni; az interjúk tapasztalatai szerint egyértelműen az működik a legjobban, ha a szervezet kellően rugalmasan tud reagálni a felmerülő igényekre (interjú 4, 17).

Annak ellenére, hogy a krízisszolgáltatással működtetett önálló lakhatási formák jóval drágábbak, mint az intézmény ellátások, több előnyük is lehet: az áldozatok és gyermekeik a folyamatos erőszak és félelem után végre egy olyan térben élhetnek, ami biztonságos, és amit kedvük szerint alakíthatnak. Ez sokat segíthet abban, hogy a bántalmazott nő a sok éves bántalmazás után visszaszerezze saját autonómiájának érzését, ami a traumafeldolgozásra is fontos hatással lehet. Emellett ezekben a lakásokban hosszabb távon maradhatnak akkor is, ha a krízisszolgáltatásra már nincs szükségük; így nem fenyegeti őket az a veszély, hogy benne ragadnak az ellátórendszerben. Ha az áldozatok önálló lakhatási formákba kerülnek, érdemes számukra közös csoportokat is biztosítani, amikor találkozhatnak más túlélőkkel, akik a programban vannak. A traumafeldolgozásban sokat segíthet a hasonló élmények menti kapcsolódás; annak tudatosulása, hogy a bántalmazás nem csak velük történt meg, nem elszigetelt problémával állnak szemben, hanem sok más nőnek is vannak hasonló tapasztalatai a társadalomban (Herman 1990).

Érdemes kiaknázni az együttélésből fakadó előnyöket: gyakran ezek a programok több támogatott nő együttélésével, illetve bizonyos esetekben állandó szociális munkás jelenléttel valósulnak meg, amiből egy **közösségi megtartó erő** is fakad. A közösségi lakhatás segíthet egy új szociális háló kialakításában, illetve a háztartási, gondoskodási terheket is meg lehet osztani. Ez arra is lehetőséget nyújt, hogy az eredeti családból hozott együttélési mintákat felül lehessen írni (interjú 3). A közösségben élés, egymás támogatása az önrendelkezés helyreállítását is segíti. Amennyiben van rá lehetőség, mindenképp érdemes úgy kialakítani ezeket a lakhatási programokat, hogy azokból **ne legyen továbblépési kényszer**, ne legyen maximalizálva az ott-tartózkodás ideje. Ez elősegíti azt, hogy a programba

bekerülő nők nyugodt, stabil körülmények között tudják életüket rendezni. A tapasztalat azt mutatja, hogy „határidőnyomás” nélkül sok esetben hatékonyabban meg tudnak birkózni a támogatott nők a továbblépéssel (interjú 3). Bizonyos esetekben ez a fajta támogatott lakhatás tartóssá válhat; különösen akkor, ha nincs biztosítva a továbblépési lehetőség önálló és hosszú távú megfizethető lakhatásba (ezekről a lakhatási formákról a 3.3. szakaszban írunk részletesebben), vagy ha az érintett állapota indokolja, hogy tartósan olyan helyen éljen, ahol elérhető szakmai segítség. Utóbbit nem problémaként, hanem a program adottságaként érdemes kezelni.

Korlátok

A szociális munka támogatásával együtt járó lakhatási formák elsődleges korlátja, hogy sokba kerülnek, mivel mind a lakásban való elhelyezés költségeit, mind a mellé rendelt szakmai munka költségeit fedezni kell. A magyar finanszírozási környezetben külön nehézséget okoz, hogy az ellátott személyek után kapott állami normatíva intézményi elhelyezésben általában magasabb, mint lakás jellegű ellátási formáknál. Mindezzel együtt, léteznek olyan megoldások, melyekkel finanszírozási szempontból is megvalósíthatóak ilyen jellegű programok. Ezekről a „Praktikus megvalósítási lehetőségek” szakaszban írunk.

LÉTEZŐ PÉLDÁK MAGYARORSZÁGON

Magyarországon is működik néhány olyan lakhatási program, ami az ellátórendszer és az önkormányzati bérlakások között, speciális célcsoportok számára nyújt megfizethető lakhatást (bár összességében sajnos kevés van belőlük). Itt két példát mutatunk be: az Utcáról Lakásba! Egyesület által működtetett lakásügynökségi programot, illetve a Józan Babák Klubjának támogatott lakhatását. (De emellett számos szociális intézmény „kiléptető programjai” működnek hasonló elvek mentén, és a köztes lakhatási formák kialakítása során ezek értékes tapasztalatot jelentenek.)

Utcáról Lakásba! Egyesület (ULE)

Az ULE kétféle lakhatási programot működtet: a „kunyhóból lakásba” programot, melynek keretében üresen álló önkormányzati bérlakásokat újítanak fel, illetve a „lakásügynökség” programot, melynek keretében magánszemélyek lakásait, illetve a szervezet saját tulajdonú lakásait adják bérbe kedvezményes áron. Utóbbi programban több olyan egyedülálló anya is a szervezet bérlője, akik piaci alapon nem tudnák megoldani a lakhatásukat,

de a szervezet programjában akár 50-60 ezer forintos havi bérleti díjat is ki tudnak fizetni egy önálló lakásért (interjú 4).

A kedvezményes bérleti díjon kívül a szervezet költöztetéssel, (nagyobb váratlan kiadások esetén) más eseti támogatásokkal és folyamatos szociális munkával segíti bérlőit. **A szervezet tapasztalatai szerint a megfizethető bérleti díjakon túl nagy szükség van arra, hogy a szervezet rugalmas és támogató módon tudjon reagálni a felmerülő igényekre**, ezért is fontos, hogy a szervezet szociális munkásai folyamatosan kapcsolatot tartsanak a bérlőkkel. A gyerekelügyelettel való támogatásra is felmerült már igény a bérlők részéről (a rugalmas munkavégzés lehetőségének hiánya miatt), viszont ezt a szervezet nem tudja megoldani. Fontos tapasztalat, hogy egyedülálló, alacsony végzettségű anyaként piaci körülmények között rendkívül nehéz előteremteni az önálló lakhatás fenntartásához szükséges anyagi kereteket, viszont a szervezeti támogatás és az alacsonyabb lakbérek kombinációjával ez sikerülhet.

Józan Babák támogatott lakhatás: „Babaház”

A Józan Babák a magyar szervezetek között meglehetősen egyedülálló. Alacsony küszöbű lakhatási szolgáltatást nyújtanak, az intézményi elhelyezésre jellemző szigorú keretek nélkül. **Jogi szempontból támogatott lakhatásként működtetik az ingatlant, melybe addikcióval rendelkező (többségében – volt – szerhasználó), gazdaságilag többnyire súlyosan kiszolgáltatott helyzetű kisgyermekes (vagy várandós) nők kerülhetnek be.** Az intézményben felülreprezentáltak jelen a nők elleni erőszak és a szexuális célú emberkereskedelem áldozatai (interjú 3). A nőknek a gyerekekkel együtt saját szobájuk van, a konyha és egyéb terek megosztottak. A házban állandó szociális munkás jelenlét van. A program működtetésében központi jelentőségű (bár nem vallják magukat „elsőként lakhatást” programnak), hogy elsősorban a lakhatást kell megoldani. Ha már van fedél a nők feje fölött, elkezdődhet a többi probléma kezelése is – de ezeket nem kötelezően, programszerűen, hanem az érintettek igényei mentén alakítják. Minden szempontból jellemző a nagyfokú rugalmasság; a ház két fő szabálya csupán annyi, hogy férfit nem lehet behozni (illetve a címet férfinak megmondani), valamint hogy a gyerekeket nem lehet veszélyeztetni. Az idegen férfiak kitiltása a házból azért indokolt, mert az itt élő nők jellemzően áldozatai voltak nők elleni erőszaknak és az ellenük elkövetett erőszak hatására súlyos traumákkal küzdenek, aminek eredményeképp nem érzik magukat biztonságban az idegen férfiak jelenlétében.

A bentlakás során a lakók önellátóak, és alacsony térítési díjat is kell fizetniük. A traumák kezelésére feldolgozó csoportokat szerveznek, illetve

egyéni egészségügyi és pszichológiai kérdésekben is segítenek. A lakók egy része számára ez a program jelenti a megoldást arra, hogy a gyerekek feletti felügyeleti jogot ne veszítsék el, vagy hogy egyáltalán kihozassák a gyerekeket a szülés után a kórházból, hiszen egyébként nem lenne biztosított a megfelelő lakhatásuk.

A bentlakásnak nincs megszabott határideje, bármeddig maradhatnak; de a bentlakó nők átlagosan 9 hónap után mégis kiköltöznek maguktól. Ez bizonyos esetekben a lakhatásuk más módon való megoldását jelenti, más esetekben korábbi párkapcsolatukba vagy esetleg valamilyen más bántalmazó viszonyba való belépést. A bántalmazóhoz való visszatérés problémáját tehát itt sem tudják teljes mértékben kiküszöbölni, viszont fontos, hogy amennyiben ez megtörténik, az nem az intézményi kényszer, a lejáró tartózkodási idő következménye. Emellett, ha a nők újra el akarják hagyni a bántalmazó partnerüket, visszatérhetnek a házba. A továbblépési csatornák hiánya azonban itt is kiütözik: akik meg tudják oldani, hogy olcsó albérletbe költözzenek, azoknak van esélyük, hogy önálló lakhatást tudjanak kialakítani, viszont több megfizethető bérlakással ennek a programnak a hatása is jóval nagyobb lehetne.

PRAKTIKUS MEGVALÓSÍTÁSI LEHETŐSÉGEK

A szociális munkával támogatott, megfizethető lakhatási lehetőségeket különböző formákban is létre lehet hozni Magyarországon. Röviden áttekintjük ezeket az opciókat.

Formai, építészeti lehetőségek

- **Közös lakhatás biztosítása egy nagyobb házban** (kislétszámú szobákkal), megosztott konyhával, közösségi terekkel; állandó szociális munkás jelenléttel (így működik például: Józan Babák Babaház, Stigma Safe House, ld. 3.4). Ez a lakhatási forma erőszak vagy szexuális célú emberkereskedelem elől menekülő vagy szerhasználó, addiktológiai problémával küzdő nők esetében lehet a leginkább megfelelő.
- **Önálló lakásban több érintett együtt él;** alapvetően önállóan vezetnek háztartást, de a szociális munkás meghatározott időközönként látogat; támogatja a bentlakókat különböző ügyekben (így működnek például a Stigma kiléptető lakások (ld. 3.4), vagy néhány magyarországi civil szervezet kiléptetői lakásai is). A kiléptető lakásokba jellemzően az előző típusú lakhatásból tudnak átköltözni azok a nők, akiknek már nincs szükségük arra, hogy állandóan jelen legyen segítők.

- **Teljesen önálló lakásban él egy-egy háztartás** (jellemzően egy nő és a gyerekei), meghatározott időközönként szociális munkás látogatja őket, és támogatja különböző ügyekben (így működik például: ULE Lakásügynökség, Baptista Szeretetszolgálat kiléptető lakásai). Ilyen lakhatási forma működtethető *elsőként lakhatást* programok keretében, ha az érintett nőnek nincs olyan típusú biztonságigénye, amit csak egy intézményben lehet biztosítani. A másik opció, hogy intézményi lakhatás után kerülnek önálló lakásba a nők.

Jogi lehetőségek Magyarországon

- **Támogatott lakhatás**²²: ez a jogi keret használható talán a legegyszerűbben a fent vázolt lakhatási formák létrehozására Magyarországon. A támogatott lakhatás fogyatékos személyek, pszichiátriai betegek és szenvedélybetegek részére biztosított ellátás, melynek alapvető célja, hogy intézményeken kívül nyújtson lakhatást; támogassa őket az önálló életvitel fenntartásában, és egyéb készségfejlesztést, tanácsadást stb. nyújtson. A támogatott lakhatás megvalósulhat a szervezet saját vagy bérelt ingatlanában; egy lakásban vagy házban maximum 12 főnek (de preferáltan maximum 6 főnek); összességében egy szervezethez tartozóan pedig maximum 50 főnek lehet kialakítani. A támogatott lakhatásban élő ellátottak után (az intézményihez képest alacsonyabb összegű) állami normatíva jár, ami az anyagi fenntarthatóságot javítja, és lehetővé teszi, hogy a bentlakók alacsonyabb térítési díjakat fizessenek. 2019. január 1. óta további előny, hogy az ellátott felnőttekkel együtt élő kiskorúak (jellemzően a gyerekeik) is ellátottnak minősülnek, ami azt jelenti, hogy együttélésük biztosított, és az állami finanszírozás is ez alapján jár.²³
- **Családok átmeneti otthona (csáo) külső férőhelyek**²⁴: ez a jogi keret 2018. január 1-je óta biztosít arra lehetőséget, hogy a csáokat működtető szervezetek az intézményen kívül, lakásokban is elhelyezzenek ellátottakat. Ezek a külső férőhelyeken is kapnak az intézmények az ellátottak után csökkentett összegű állami normatívát. Az ellátottak egy lakásban önállóan vagy másokkal együtt élnek, és folyamatos kapcsolatban vannak az intézmény szociális munkásaival. Kedvezményes összegű bérleti díjat fizetnek (viszont az intézményi térítési díjnál jellemzően magasabbat.) A lakások lehetnek az ellátást működtető szervezet tulajdonában, vagy bérelhetik magánszemélytől

22 1993. évi III. tv. [Szoc tv.], 75. – 79 §

23 1993. évi III. tv.

24 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet

vagy önkormányzattól. Több szociális ellátó intézmény is működtet ilyen keretben lakásokat (például a Baptista Szeretetszolgálat, a XV. kerületi SZÉRA, a VIII. kerületi önkormányzat csáo-ja stb.), viszont itt is nagy igény lenne arra, hogy a kapacitásokat bővíteni lehessen. Mind a külső férőhelyek, mind a támogatott lakhatás esetében az ingatlan jelenti sok esetben a szűk keresztmetszetet. Amennyiben a szervezeteknek ingyen vagy olcsón rendelkezésére állnának ilyen ingatlanok, a fenntartás és működtetés költségei már realiztikusan megoldhatóak lennének.

- **Lakásügynökség-jellegű modellek**: összefoglalva, ennek a megközelítésnek a fókuszában az áll, hogy a lakhatási programot működtető szervezet (mely ebben az esetben a szükséges szociális munkát is biztosítani tudja a leendő lakóknak) önkormányzattól vagy magántulajdonostól kedvezményes áron bérel lakásokat. A szervezet a lakás tulajdonosa felé garanciákat vállal (pl. felújítás, karbantartás, közüzemi díjak fizetése), és fizeti a bérleti díjat. A lakókat a szervezet választja ki, szedi tőlük a bérleti díjat, és támogatja őket a szükséges módokon. A fenti két opcióhoz képest az a különbség, hogy nincs állami normatíva, ezért a lakókkal kapcsolatban sincsen semmilyen jogszabályi megkötés; illetve a fenntartó szervezetnek nem szükséges csáo-t is üzemeltetnie. A keretek tehát sokkal rugalmasabbak (viszont a finanszírozás miatt érdemes támogatott lakhatásként megvalósítani, amennyiben a célcsoportok átfedésben vannak).

HOSSZÚ TÁVÚ MEGFIZETHETŐ LAKHATÁS SZOLGÁLTATÁSOK NÉLKÜL

„Az a legnagyobb probléma, hogy ha valakinek semmilyen támogatása nincsen arra, hogy egy bármi kis akármit is vegyen, akkor semmi esélye arra, hogy talpra álljon, vagy hogy önállóan tudjon lakni. A másik dolog pedig az, hogy ha tud is valamit venni, mondjuk egy életkezdési támogatásból (hogya gyerekintézményes múltja van), akkor olyan helyen fog házat venni, ahol 1-2 milliós áron lehet, ott meg munka nem lesz. Visszakerülnek ebbe az egész spirálba.” (interjú 9)

A nők lakhatásával kapcsolatban két fő problémát azonosítottunk (ld. bevezető): egyrészt a lakhatási nehézségek szoros összefonódását a nők elleni erőszak, párkapcsolati bántalmazás jelenségeivel, másrészt pedig a nők általánosan rosszabb gazdasági helyzetét, amit tovább súlyosbítanak az aránytalan mértékben a nőkre nehezedő gondoskodási terhek. Az előző

szakaszokban olyan lakhatási megoldásokat vettünk sorra, melyeknél fontos szempont volt, hogy az erőszakot elszenvedett nők segítséget kapjanak lakhatásuk azonnali megoldása terén, és a bántalmazásból fakadó trauma feldolgozásában is (ami az első azonosított problémakör volt). Ezeknél a lakhatási megoldásoknál minden esetben van szociális munka, kiegészítő támogatás, illetve ezek a megoldások az esetek többségében csak átmeneti jellegűek.

Ezzel szemben a kiadványnak ebben a részében **hosszú távú lakhatási lehetőségekkel foglalkozunk, melyeknél az elsődleges szempont az, hogy megfizethető és kiszámítható megoldás legyen, és hogy a gondoskodási terhekben valamilyen támogatást nyújtson.** Ilyen módon ezek a lakhatási megoldások inkább a második problémakörre fókuszálnak, vagyis a nők általánosabb társadalmi-gazdasági helyzetéből fakadó problémáira keresnek választ. Emellett nagyon fontos szempont, hogy mind az intézményi (3.1. szakasz), mind a „köztes” jellegű (3.2. szakasz) lakhatási megoldásokból **csak akkor van valós továbblépési lehetőség, ha léteznek a hosszú távú megfizethető lakhatási megoldások is.** Ezek a hosszú távú lakhatási formák tudnak az intenzív programok után stabil, önálló lakhatási lehetőséget biztosítani a gazdaságilag nehéz helyzetben élő női célcsoportoknak; **ezek biztosíthatják, hogy nem kényszerülnek vissza ugyanazokba a problémás vagy veszélyes élethelyzetekbe, melyekből kiléptek.** Emellett a megfizethető, tartós lakhatási lehetőségek olyan nőknek is megoldást nyújthatnak, akiknek nincs „más” problémájuk, mint az rendelkezésre álló alacsony jövedelem vagy a rájuk nehezedő gondoskodási terhek.

A piaci lakhatási megoldások az első szakaszban vázolt szempontok miatt a fő célcsoportokként azonosított nők számára a legtöbb esetben nem jelentenek valós megoldást, ők csak átmeneti jelleggel tudják a lakást piaci alapon fenntartani. A bérleti díjak megfizethetetlenek, lakásvásárlásra, tulajdonlásra pedig csak akkor van esélyük, ha esetleg örökölnék, vagy ha valamilyen nagyobb állami támogatásból (például állami gondozottak esetében életkezdesi támogatás) periférikus lakáspiacon olcsó ingatlant tudnak vásárolni (interjú 9). Ezért fontos, hogy a jelenleginél jóval több megfizethető, nem piaci lakhatási lehetőség legyen elérhető, melyekbe egyértelmű és átlátható a bekerülés módja is.

ÖNKORMÁNYZATI BÉRLAKÁSOK

A **kiszámítható és megfizethető** lakhatás hagyományos formáját Magyarországon az önkormányzati bérlakások jelentik. A magyarországi önkormányzati bérlakásállomány azonban egyre kevésbé tudja ezt a funkciót

ellátni, mivel az elmúlt évtizedekben drasztikusan lecsökkent az elérhető lakások száma. A fennmaradó önkormányzati bérlakások egy részét nem szociális alapon adják ki; jellemző a nagyon leromlott fizikai-műszaki állapot (és az ebből következő egészségkárosító hatás), amit számos önkormányzat az elmúlt években a felújítási kötelezettséggel való bérbeadással próbált áthidalni, ami viszont épp a leginkább rászorulókat zárja ki. Emellett egyre gyakoribbak a határozott idejű szerződések is, ami miatt még a sikeres lakásigénylés/pályázás sem nyújt hosszú távú stabilitást. A legfontosabb probléma azonban egyértelműen az, hogy **nagyon nehéz önkormányzati bérlakáshoz jutni, és jellemzően a különböző intézményi vagy támogatott lakhatási programokból sincs egyértelmű csatorna, átlépési lehetőség egy önkormányzati bérlakásba.**

A jelenlegi önkormányzati lakáspolitikát teljesen szétaprózták; minden önkormányzat saját szempontrendszerrel érvényesít a lakásai kiadása során, amit lehetetlen átlátni. Vannak olyan önkormányzatok, amelyek támogatják az egyedülálló szülők lakáshoz jutását²⁵, vagy amelyeknél szempont, hogy a helyi családok átmeneti otthonából önkormányzati bérleménybe lehessen kerülni. Sok helyen a szociális rászorultság is döntő tényező. **Nincs azonban átfogó szemlélet a nők lakhatási nehézségeiben való támogatása tekintetében, és előfordul, hogy a családon belüli erőszak eseteket kifejezetten rosszul kezelik lakhatási szempontból.** Az erőszakos családtag viselkedésére, illetve annak következményeire hivatkozva felmondhatják a család bérleti szerződését (az együttélési szabályok megszegése miatt), ahelyett, hogy a bántalmazó helyzetet felismerve differenciáltan járnának el, lehetőséget teremtve a bántalmazott félnek (jellemzően a nőnek), hogy a lakásban maradjon.

Az önkormányzati bérlakásokból való kilakoltatások megakadályozására, megelőzésére sincs a legtöbb magyar önkormányzatnál jól működő rendszer. Ezért a szociális intézmények, a hivatal és a politikai vezetés érzékenységén, felkészültségén múlik, hogy milyen mértékben sikerül a kilakoltatáshoz vezető problémákat idejében felismerni és kezelni. Interjúink és korábbi tapasztalataink alapján ezeket a **lakhatáshoz, tartozásokhoz kapcsolódó ügyeket az esetek túlnyomó többségében a nők intézik,** ezért az önkormányzat és a szociális intézmények is elsősorban velük kerülnek kapcsolatba.

---

25 Az interjútapasztalatok szerint az önkormányzatokhoz beadott lakáskérelmek jelentős részénél egyedülálló szülőről (főleg egyedülálló anyáról) van szó – ami alátámasztja azt, hogy nekik különösen nehéz a lakhatási helyzetük.

A lakásvesztés megakadályozásán kívül fontos lenne **erősíteni az önkormányzati bérlakásállomány szerepét a szociális ellátórendszerből való kikerülésben** is. Erre néhány önkormányzatnál láthatunk jó példát. Az egyik jó gyakorlat, ha bizonyos önkormányzati bérlakások intézményi kiléptető lakásként működnek (vagyis például a csáóból oda lehet átköltözni), vagy ha az önkormányzati lakáskiutalási rendszerben plusz pontokkal támogatják az intézményekből való kiköltözést. Viszonylag speciális az ún. LÉLEK-program, ami a fővárosban a VIII., IX. és X. kerületben működik. Ez egy olyan többlépcsős program, aminek során hajléktalanságban élő személyek először valamilyen intézményes, majd önálló lakhatásba, végül pedig önkormányzati bérlakásba költözhetnek. A programot nem speciálisan női célcsoportokkal működtetik, de ilyen irányban is bővíthető lenne. Ebben a megközelítésben nagyon fontos, hogy **kiszámítható, belátható módon** vezet a lakásba költözéshez; fokozatosan **egyre önállóbb lakhatási formákon** keresztül. Ezenkívül munkaerőpiaci programeleme is van.

LAKÁSTÁRSASÁGOK

Magyarországon ezek jelenleg még nem elterjedt formák, viszont több önkormányzatnál is folyamatban van a kidolgozásuk (2020-ban). Ebbe a tervezési folyamatba érdemes belevenni a női célcsoportok szükségleteit is. Külföldön – különösen Nyugat-Európában – a legtöbb szociális vagy megfizethető bérlakást ilyen szervezetek kezelik. A lakástársaságok lényege, hogy önálló nonprofit cégek nagyszámú lakást kezelnek professzionális és méretgazdaságos módon (vagyis kifejezetten a szociális lakáskiadásra szakosodnak, és a lakások számossága miatt azokat kedvezőbb áron tudják üzemeltetni, karbantartani). Az államtól és/vagy önkormányzatoktól támogatást kapnak (például telket vagy kedvezményes finanszírozást), amiért cserébe a közszereplők által meghatározott célcsoportoknak, maximalizált bérleti díjak mellett adják ki a lakásokat.

Az angolszász országokban például tipikusan ilyen szervezeti keretben valósítják meg a női célcsoportoknak szánt hosszú távú lakhatási megoldásokat is. A lakástársasági keretnek az lehet az előnye, hogy – szemben az önkormányzati tulajdonú lakásokkal – nagyobb földrajzi területen oszlanak meg a lakások; illetve egy-egy specializált bérházba (amit például egyedülálló nőknek szánnak), több helyről is érkehetnek lakók. Emellett a lakástársaságok a női célcsoportokkal kapcsolatos specializált szakértelmet is könnyen be tudják építeni működésükhöz. Ezt a reakciókészséget használja ki például a Domestic Abuse Housing Alliance

(DAHA) keretrendszerre az Egyesült Királyságban – erről a 3.4. szakaszban bővebben írunk.

A lakástársaságok rendszere azok számára is jó megoldás, akik a piaci bérleti díjakat nem tudják kifizetni, viszont a jelenlegi magyarországi önkormányzati lakások bérleti díjainál tudnak többet fizetni. Ilyen köztes lakbérszintek (ami a jelenlegi budapesti bérleti díjak mellett praktikus havi 50-60 ezer forintot jelentene egy kisebb lakásra) szinte egyáltalán nem léteznek, ezért hatalmas szakadék tátong az önkormányzati bérlakások és a piaci bérlakások havi költsége között. Ezek a köztes bérleti díjak olyan nők számára lehetnek reálisak, akik tudnak minimum napi 6 órás állásban dolgozni, illetve akiknek valamilyen (legalább szakiskolai) végzettségük van.

KÖZÖSSÉGI LAKHATÁSI MEGOLDÁSOK

A közösségi lakhatási megoldások is kifejezetten jól működhetnek női célcsoportok számára. Fontos, hogy ezek is hosszú távú lakhatást nyújtsanak kiszámítható és megfizethető módon. A közösségi lakhatási megoldások azért különösen előnyösek a nők szükségleteinek tekintetében, mert lehetőséget nyújtanak arra, hogy a háztartási és gondozási terheket meg lehessen osztani. Praktikus ez jelenthét például gyerekfelügyelést, a bevásárlás vagy főzés megosztását; az idős/beteg hozzátartozók gondozásában nyújtott kölcsönös segítséget. További előny lehet – különösen olyan nők esetében, ahol a külső, baráti és családi támogatás hiányzik – a szociális háló visszaépítése egy lakóközösségen keresztül. Az ilyen típusú kapcsolódások családok átmeneti otthonában vagy anyaotthonban is kialakulnak, azonban saját és tartós lakóterben még jobban ki lehet őket építeni. Érdemes azonban azzal számolni, hogy az ilyen típusú közösségi támogató rendszerek létrehozásához, működtetéséhez esetenként szükség lehet valamilyen közösségfejlesztési vagy facilitátori támogatásra.

A közösségi lakásmegoldások a megfizethetőségük miatt is jó megoldást jelentenek a női célcsoportoknak. Mind a lakbér, mind az egyéb költségek alacsonyabbak lehetnek egy ilyen konstrukcióban. Ugyanakkor a megfizethetőség nagyban függ attól, hogy milyen finanszírozási és tulajdonosi konstrukcióban valósul meg egy ilyen közösségi lakhatás. A bérlői lakásszövetkezetek modelljét részletesen bemutatja a Periféria Központ tanulmánya (Jelinek – Pósfai 2020). Ez a forma alkalmas arra, hogy hosszú távon is biztosított legyen a megfizethető lakhatás. Viszont a közösségi együttéléseket akár ennél egyszerűbb formában is el lehet képzelni: például nagyobb megosztott lakások bérlésével vagy nagyobb vidéki ingatlanokban.

Az interjúink során megerősítést nyert, hogy a közösségi lakhatási formák érdekesek lehetnek; különösen a kisgyerekes egyedülálló anyáknak vagy a menekült nőknek. (Utóbbiak esetében azért is, mert az izoláció ellen is hatásos eszköz lehet, és kulturális szempontból is esetleg kevésbé idegen számukra.)

Bár informális módon számos ilyen együttélés létezik Magyarországon; hivatalosan vagy szervezeti formában kevés van. Példaként említhetjük a „CoHousing Budapest” vagy a „Rákóczi Kollektíva” nevű csoportok ilyen irányú törekvéseit, illetve a „Mommuna” Facebook-csoport alapítói szándékát.

KÜLFÖLDI KITEKINTÉS NŐK SZÁMÁRA CÉLZOTT LAKHATÁSI MEGOLDÁSOKRA

A jól működő női lakhatási programokat megvalósító külföldi szervezetek többsége összetett, többlépcsős lakhatási lehetőségeket nyújt. Akut krízishelyzetben sürgősségi lakhatást biztosítanak (ami általában intézményi ellátást jelent), majd fokozatosan egyre önállóbb lakhatási formákba kerülnek a nők, melyek között az érintettek különböző igényei szerint lehet váltani.

DOWNTOWN WOMEN'S CENTER

A Los Angeles-i **Downtown Women's Center** például ezt a fokozatosságot valósítja meg azáltal, hogy egy szervezet keretein belül működtet női hajléktalanszállót (ahol viszont csak nagyon rövid ideig maradnak az érintett nők); egy épületben, állandó szociális munkás jelenlét mellett fenntartott olcsó, megosztott bérlakásokat; illetve teljesen különálló bérlakásokat (melyekbe azok költöznek, akik porta és bármikor elérhető segítség nélkül is biztonságban érzik magukat). Emellett pedig hozzáállásuk alapja az, hogy a programban a nők választás alapján vegyenek részt, önrendelkezési képességük helyreállítása mellett (Steele 2017).

DOMESTIC ABUSE HOUSING ALLIANCE (DAHA)

Az Angliában található **DAHA** arra a felismerésre adott válaszként jött létre, hogy a családon belüli erőszak áldozatainak gyakran a lakhatás megoldatlansága az egyik kulcsproblémája. A bántalmazott nők sokszor a lakhatás megoldatlansága miatt maradnak benne bántalmazó párkapcsolatokban, veszik el tőlük a gyerekeiket, illetve kerülnek be az intézményrendszerbe gyakran úgy, hogy közben az elkövető ott

marad a közös tulajdonú lakásban. A szervezet a bántalmazott nők és gyerekek szükségleteire válaszoló különböző intézmények, szolgáltatások együttműködését koordinálja. Fontos alapelvük a rugalmasság, tehát hogy egy-egy eset kapcsán az adott egyén szükségleteire válaszoljanak, ami nemcsak az áldozat érdekeit szolgálja, hanem jóval költséghatékonyabb megoldás is, mint ha mindenkinek ugyanazt a típusú szolgáltatást nyújtják. A DAHA többek között a következő szektorokat fogja össze:

- Szociális bérlakások, magánbérleti piac, saját tulajdonú lakások
- Nők elleni erőszak áldozataival foglalkozó nőjogi szervezetek
- Szociális ellátórendszer
- Állam/önkormányzatok: rugalmas pénzbeli támogatás
- Közösségi alapú érdekképviselet nők elleni erőszak áldozatainak

A különböző szektorok együttműködése azért kulcsfontosságú, mert így egy-egy áldozat szükségleteire együttesen és célzottan tudnak válaszolni a különböző szektorok, az összes szükségletet lefedve. Például ha valaki a havi bérleti díjat ki tudja fizetni, viszont a kauciót és a lakás berendezését nem, akkor a rugalmas állami/önkormányzati támogatás ezekben fog neki segíteni. Vagy annyi pénzzel fogja kiegészíteni a bérleti díjat, amennyire az áldozatnak szüksége van. Emellett a nőjogi és szociális intézmények közösen vizik az esetet, segítik az áldozatot a traumafeldolgozásban és támogatják a különböző, szükségleteire válaszoló ügyekben. Az együttműködésnek köszönhetően nem egymással ellentétes információkat fognak kapni az áldozatok, illetve nem lesz probléma a szaktudás hiánya, mert a különböző szolgáltatók összerakják a tudásukat a nők elleni erőszakról és az áldozat lehetőségeiről a rendszerben. Emellett a szociális ellátórendszerrel való együttműködés azt is jelenti, hogy ezek a szektorok közösen tudnak dolgozni azon, hogy ha egy-egy nő vagy család készen áll arra, hogy kikerüljön egy intézményből, legyen megoldás a hosszú távú lakhatására az egyéni szükségleteket is figyelembe véve. Ezek mellett a közösségi alapú érdekképviselet segít az áldozatoknak abban, hogy a különböző helyzetekben hogyan képviseljék az érdekeiket, illetve általuk más nőkkel is kapcsolatba kerülnek az érintettek, ami segít nekik a traumafeldolgozásban, a közös élmények mentén való kapcsolódásban (DAHA 2020; interjú 15).

STIGMA SAFE HOUSE

Egy földrajzilag jóval közelebbi külföldi példa, melyet előremutatónak tartunk, a **Ljubljana-i Stigma Safe House**. A szervezet egyik munkatársával

készített interjú alapján úgy látjuk, hogy a Stigma által működtetett alacsony küszöbű, de kifejezetten lakhatási (és lakásban való) megoldás olyan kiszolgáltatott női célcsoportokat is el tud érni, amelyeket más lakhatási programok nem (interjú 17). A szolgáltatás kifejezetten szerhasználó nőket céloz, akik hajléktalanságból (vagy annak közvetlen veszélyéből) kerülnek a házba. A bekerülési feltételek rendkívül rugalmasak, és az intézményi jellegű elhelyezési formákhoz képest két igen jelentős különbség van. Egyrészt a házba (és programba) való bekerülésnek nem feltétele az absztinencia (azonban az épületben nem lehet szert használni), másrészt pedig a ház folyamatosan nyitva van számukra, állandó helyük (és ágyuk) van, és az alacsony küszöbű szállókkal ellentétben nincs olyan időszaka a napnak, amikor el kell hagyniuk az ingatlant. Működési forrásait tekintve a Stigma részben állami, részben pályázati forrásokból él. Fontos tényező, hogy a szlovén szociális segélyből az ellátott nők térítési díjat tudnak fizetni.

A Stigma rendszerének nagyon fontos eleme, hogy két kiléptető lakást is fenntartanak (ezek közül egyben három nő, a másikban pedig egy pár lakik általában). Ezeket a ljubljanei önkormányzattól bérlik, és a házból való kiléptető lakásként működnek. Vagyis ha valakinek már nincs szüksége állandó támogatásra, jelenlétre a segítők részéről, akkor ki tud költözni ezekbe a lakásokba, ahol vagy két másik nővel lakik együtt, vagy a párjával (amennyiben az nem egy bántalmazó viszonyba való visszatérést jelent). Ezek a lakások már drágábbak, de még mindig megfizethető lakbérszintjük van. A nők itt is folyamatosan kapcsolatot tartanak a Stigma szociális munkásaival, de önállóan élnek.

A szervezet elmondása szerint nagy hiányosság, hogy a nők a kiléptető lakásokból nem tudnak kiszámítható módon átkerülni hosszú távú, megfizethető bérlakásokba. Az önkormányzati lakáspályázatokon szoktak indulni, de azokra nagyon nagy a túljelentkezés.

COMMUNIDAD MARIA AUXILIADORA

Két távoli, a szociális intézményrendszerrel és az államtól teljesen függetlenül működő kezdeményezést is röviden bemutatunk: egy bolíviai és egy kurd női lakhatási közösséget. A bolíviai Cochabamba városában 1999 óta létezik a **Maria Auxiliadora közösség**²⁶, melyet lakásszegénységben és hajléktalanságban élő nők alapítottak, akik közül sokan bántalmazás elől menekültek. Az egyik alapító által hitelből (melyet később közösen

törlesztettek) vásárolt nagy földterületen minden család kalákajellegű közös munkával épített házakat. A föld kollektív tulajdonban van, és az ott élő 250 család alulról szerveződő, demokratikus közösségként igazgatja az egész projektet (számos közösségi funkcióval együtt, mint például belső óvoda, játszótér, könyvtár, közösségi tér stb.). A projekt fő célkitűzése a szegény és kiszolgáltatott nők támogatása a lakhatás biztosításán keresztül. A házak csak a nők nevére lehetnek, férfi családtagok csak a nők engedélyével költözhetnek oda, és a választott közösségi vezető is mindig nő. A családon belüli erőszak és bántalmazás elleni védelem is központi helyet kap a közösség működésében; külön bizottságot is felállítottak, amely beavatkozik, ha ilyen esetet észlelnek. A lakhatáson kívül a közösség a megélhetésben is segít a tagjainak, és számos jövedelemtermelő tevékenységet is elindítottak az évek során.

JINWAR NŐI FALU

Jinwar²⁷ egy kizárólag nők és gyerekeik által lakott ökofalu Kurdisztánban, Észak-Szíriában. A háború és erőszak elől menekülő nők alapították 2018-ban; jelenleg 30 ház van a faluban, amit a nők saját kezükkel építettek. A biztonságos lakhatás megteremtésén túl fontos szempont a gazdálkodás és az önálló megélhetés biztosítása. Ez elsősorban mezőgazdasági tevékenységet jelent, de más termékeket is készítenek eladásra. A faluban van iskola, bolt, közös konyha és pékség is. Nagyon fontos a közösség alulról szerveződő, demokratikus jellege, melynek fóruma a falu tanácsa (ebben minden ott élő nő részt vehet). A falu szövetkezeti módjára működik, és Rojava, valamint a kurd mozgalom tágabb politikai eszméibe illeszkedik a működése. A mozgalom központi gondolata, hogy demokratikus, alulról szerveződő közösségek hálózataként képzelje el a társadalmat, illetve hogy a társadalmi változás gyökerének tekinti, hogy a férfiak nők feletti uralmát meg kell törni; olyan közösségeket kell építeni, melyek lehetővé teszik, hogy a nők autonómok lehessenek mentálisan, fizikailag, érzelmileg és anyagilag. Jinwar ennek az eszmének a megtestesülése.

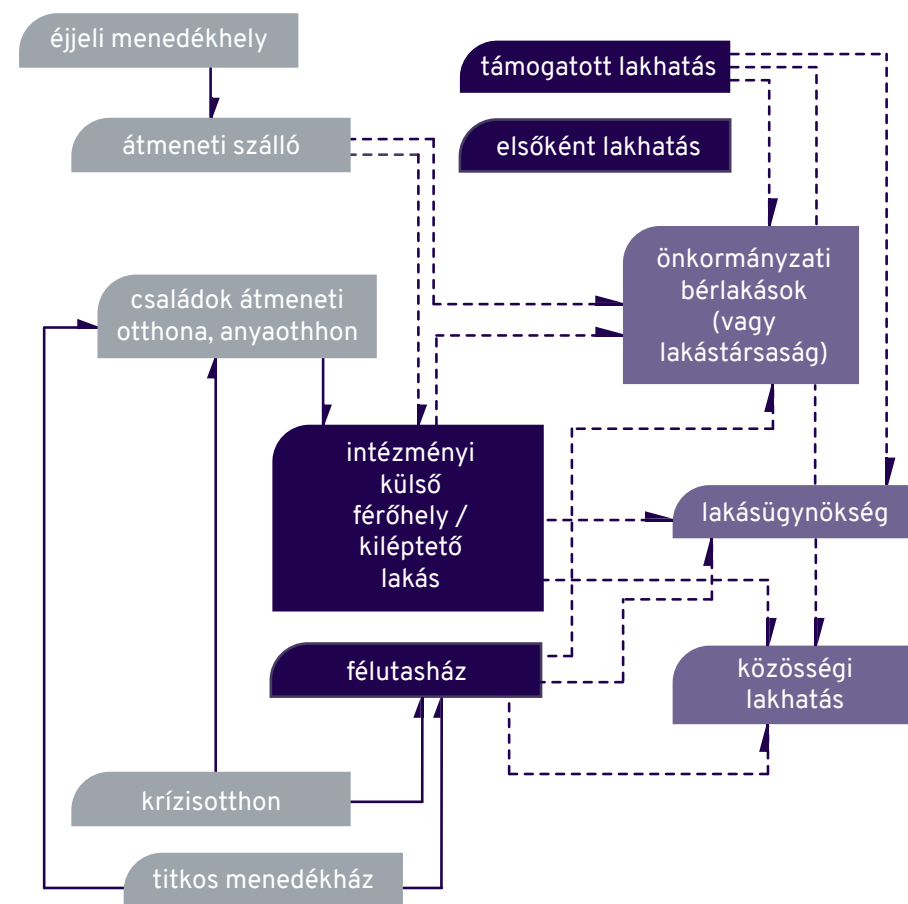
Mind a bolíviai, mind a kurd példában fontos, hogy önszerveződő módon valósultak meg a projektek (bár mindkét esetben kaptak az elinduláshoz külső segítséget is), és a működés és fenntartás is öngazgató módon történik. Ezáltal is nagyobb súlya lesz annak, hogy a nők egymást támogatják és segítik abban, hogy élethelyzetük stabilizálódjon.

26 <https://world-habitat.org/world-habitat-awards/winners-and-finalists/habitat-para-lamujer-the-maria-auxiliadora-community/>

27 <https://mesopotamia.coop/coops/jinwar/>

ÖSSZEFOGLALÓ A LAKHATÁSI FORMÁKRÓL

Az alábbi ábrán az előző fejezetek tanulságai alapján összefoglaljuk, hogy milyen intézmények és egyéb lakhatási lehetőségek lennének ideális esetben elérhetőek kifejezetten nők számára. Nagyon fontos szempontnak tartjuk, hogy az egyes lakhatási formák között legyen átjárás; ahogyan azt is, hogy legyen perspektívája annak, hogy hosszú távú, tartósan megfizethető, önálló (vagy közösségi) lakhatáshoz jussanak a nők. Ez elengedhetetlen ahhoz, hogy a nőkre nehezedő nagyobb gazdasági és gondozási terheket kezelni, mérsékelni lehessen; illetve hogy ne legyenek kitéve az ellenük szisztematikus módon elkövetett erőszaknak azért, mert anyagilag vagy a lakhatásuk szempontjából kiszolgáltatott helyzetben vannak.

- intézményi jellegű lakhatási megoldások
- szociális munkával támogatott lakhatás
- hosszú távú megfizethető lakhatás

Az ábrán szerepelnek a különböző lakhatási formák közötti mozgás lehetőségei is (nyilak). Ezek a valóságban egyrészt rugalmasabbak; több irányúak lehetnek, mint amik itt szerepelnek, másrészt viszont nem minden átlépési lehetőség létezik a valóságban. A létező gyakorlatnak inkább megfelelő kapcsolatokat folyamatos vonallal, a létező gyakorlatban nem vagy csak kevésbé létező kapcsolatokat szaggatott vonallal jelöltük. Az ábra kategóriái a fejezetben tárgyalt különböző lakhatási formákat tükrözik.

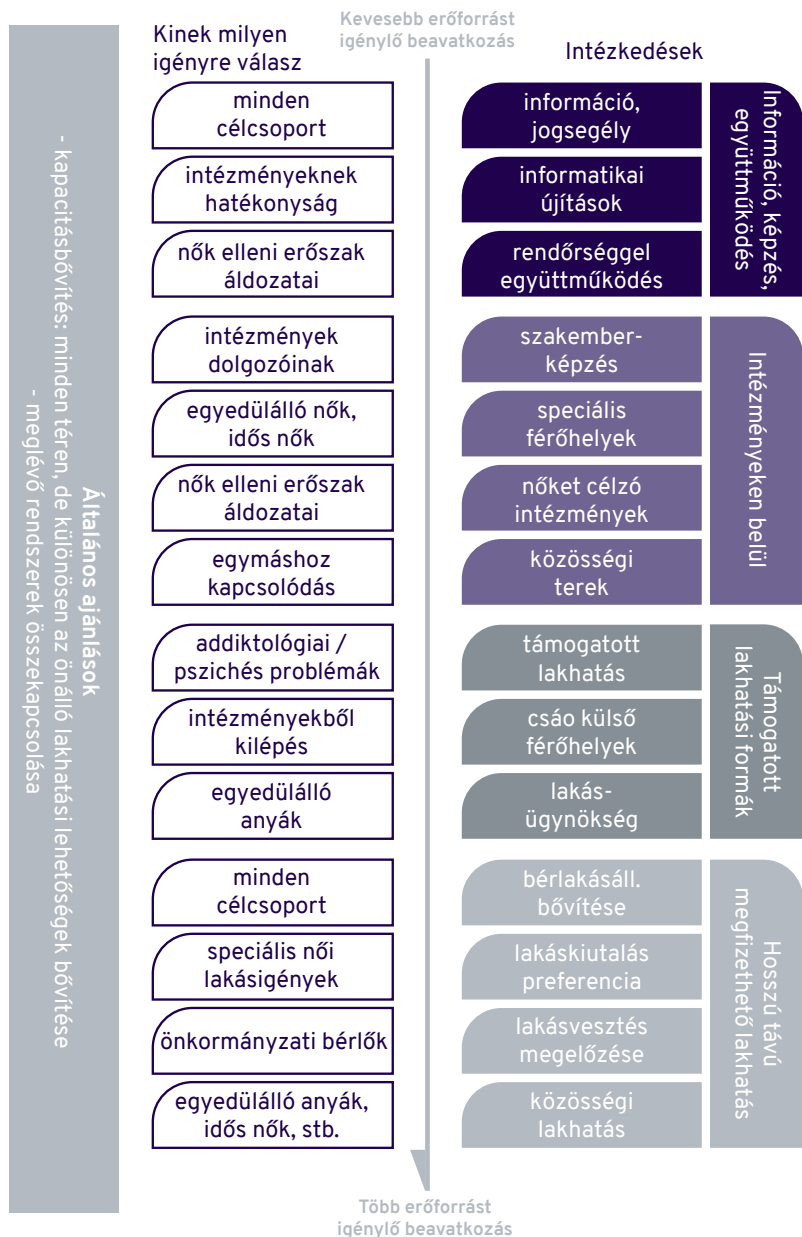
4. ábra: Női célcsoportok számára elérhető lakhatási lehetőségek. Forrás: saját szerkesztés.

AJÁNLÁSOK ÖNKORMÁNYZATOK SZÁMÁRA, LEHETSÉGES LÉPÉSEK

4

Ebben a szakaszban összefoglaljuk azt, hogy milyen lépéseket tehet ma Magyarországon egy helyi önkormányzat a sérülékeny női célcsoportok lakhatási helyzetének javítása érdekében. A lehetséges beavatkozások áttekintésénél a kevesebb erőforrással, könnyebben megvalósítható lépésektől haladunk a komplexebb, erőforrásigényesebb beavatkozások felé, az előző fejezetben felsorolt lakhatási típusok szerint.

5. ábra: A nők lakhatása terén lehetséges önkormányzati beavatkozások spektruma. Forrás: saját szerkesztés.

INFORMÁCIÓ, KÉPZÉS, EGYÜTTMŰKÖDÉS

INFORMÁCIÓ, JOGSEGÉLY

Hasznos, ha egy önkormányzat összegyűjti a már létező lakhatási és egyéb támogatásaival kapcsolatos tudnivalókat, és érthető módon kommunikál róluk. Ezt meglévő információs csatornáin, szórólapokkal és plakátokkal, a közösségi médiában, a helyi sajtóban és a helyi szolgáltatókon keresztül is megteheti. Összehangolt és átgondolt információs kampányra jó példa a 2020. november végén, a 16 Akciónap a nők elleni erőszak²⁸ keretében indított „Nem magánügy!” figyelemfelhívó kampány²⁹ a párkapcsolati erőszakról Budapest Főváros XV. Kerületi Önkormányzata szervezésében.

Az ingyenes jogsegély biztosítása is fontos szolgáltatás a nők számára. Mind a családon belüli erőszak áldozatainak esetében, mind a lakhatási problémákkal kapcsolatban általános, hogy bonyolult, jogi vonatkozású kérdéseket kell a nőknek megoldaniuk. A piaci ügyvédi, jogászai szolgáltatások nagyon költségesek, ezért a többség számára nem elérhetőek, emellett fontos, hogy a jogászoknak speciális tudásuk legyen a lakhatási szegénységről, a nők elleni erőszakról. A hajléktalan és lakhatási szegénységben élő emberek számára ingyenes jogsegélyt nyújtó Utcajogász Egyesület³⁰ és a nők elleni erőszak áldozatainak ingyenes jogsegélyt nyújtó Patent Egyesület³¹ tapasztalatai szerint is nagy igény van az alacsony küszöbű, könnyen elérhető jogi segítségre. Az önkormányzat a releváns célcsoportoknak jogsegélyt nyújtó egyesületekkel is együttműködést kezdeményezhet ezen a téren, amennyiben nincs belső kapacitása.

Az információ és jogsegély minden típusú célcsoport esetében hasznos, és viszonylag kevés erőforrást igényel az önkormányzat részéről. Fontos szempont, hogy ezek a kezdeményezések, szolgáltatások olyanokhoz is eljussanak, akik egyébként nincsenek kapcsolatban a helyi segítő szolgálatokkal. Az ilyen szolgáltatásoknak már a kialakítása során is érdemes specializált civil és szakmai szervezetekkel együttműködni.

28 <https://16akcionap.org/>

29 <https://www.bpxv.hu/hirek/nok-elleni-eroszakrol-szolo-akcionaphoz-csatlakozott-a-xv-kerulet>

30 <http://utcajogasz.hu/>

31 <http://patent.org.hu/>

INFORMATIKAI ÚJÍTÁSOK

Interjúink során felmerült néhány javaslat egyszerű informatikai újításokra, melyekkel javítani lehetne a lakhatási segítségre szoruló nők helyzetén. Az egyik a családok átmeneti otthonainak és az anyaoththonoknak a férőhelyeit egységes rendszerben áttekinthető közös adatbázis, ami lehetővé tenné, hogy a családsegítő központok és más segítő szervezetek lássák, hol van szabad férőhely, melyik intézménynél tudnak érdeklődni egy-egy nő elhelyezésével kapcsolatban. Jelenleg az elhelyezések során nagyon sokat számítanak a személyes kapcsolatok az egyes intézményekben dolgozók között; és gyakori, hogy csak rengeteg telefonálás árán lehet szabad férőhelyet találni. Egy ilyen típusú egységes rendszert a főváros vagy egy-egy megye szintjén könnyen ki lehetne alakítani.

Hasonló, átláthatóságot biztosító javaslat volt az önkormányzati lakásállományon belüli lakáscserékre egy online platform létrehozása (a piaci ingatlankereső portálokhoz hasonlóan), ahova az önkormányzati bérlők fel tudnák tölteni a lakást, amit cserélni szeretnének.

Ezek a beavatkozások csak koordinációt igényelnek az önkormányzat részéről, illetve a létező szervezeti protollokba be kell építeni az ilyen típusú újításokat.

EGYÜTTMŰKÖDÉS A RENDŐRSÉGGEL

Sajnos a hatóságoknál dolgozó szakembereknek sokszor nincs tudásuk a nők elleni erőszak jelenségéről, a családon belüli erőszak dinamikájáról, az áldozatok szükségleteiről. A helyi hatóságok képzése a témában mindenképpen fontos lépés lehet a nők elleni erőszak áldozatai helyzetének javítása érdekében. Például a párkapcsolati erőszakról lehet tudni, hogy idővel eszkalálódik és az elkövető egyre súlyosabb erőszakot követ el az áldozat kárára. A tapasztalat mégis az, hogy a bántalmazási esetekhez hívott rendőrök nagyon sokszor azt válaszolják, hogy majd akkor hívják őket, ha súlyosabb erőszak történik. Ha a rendőrség időben beavatkozna (például feljelentést tenne az elkövető ellen, távollattartást³² rendelne el), sokkal

32 2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távollattartásról. Amennyiben a rendőrség elrendeli az ideiglenes megelőző távollattartás majd a megelőző távollattartást az elkövetőnek arra az időszakra, amíg a rendelkezés szól, távol kell tartania magát az áldozattól, az áldozat életvitelszerű tartózkodási helyétől, illetve nem léphet kapcsolatba az áldozattal.

hatékonyabban meg lehetne előzni az áldozatok kárára elkövetett súlyosabb erőszakot, illetve a nőgyilkosságokat is (Patent 2019).

Ha a kerületben vagy településen van a bántalmazott nők számára fenntartott lakhatási forma, akkor a leghatékonyabb, ha az intézmény, szolgáltatás együttműködik a rendőrséggel. Így a rendőrség sokkal hatékonyabban tud beavatkozni és segíteni a nőknek azokban az esetekben, amikor a bántalmazó expartner zaklatja, fenyegeti vagy fizikailag bántalmazza az áldozatot, vagy a távollattartás elrendelése ellenére a nő közelébe megy az elkövető.

SZOCIÁLIS INTÉZMÉNYEKEN BELÜL

Azokban a szociális intézményekben, ahol felülreprezentáltak látnak el női csoportokat, fontos, hogy az ott dolgozó szakembereknek legyen speciális tudásuk a nők elleni erőszakról és annak hatásairól az áldozatokra. Emiatt elengedhetetlen az intézményekben dolgozó szociális szakembereknek speciális képzést biztosítani a témáról, amivel hatékonyabban tudják támogatni az intézménybe kerülő, témában érintett nőket és családokat. Emellett ezekben az intézményekben fontos lehet a szakember-kapacitás bővítése is. A kiadványban említett speciális szükségletek, például a traumafeldolgozás, a nők elleni erőszak áldozatainak jogi képviselője vagy az adósságkezelés is olyan kompetenciákat igényel, melyekhez sokszor a témához értő, speciális szakembereket kell alkalmazni annak érdekében, hogy az intézmény hatékonyan tudjon segíteni a nőket ezekben a szükségletekben.

Az interjúink során gyakran felmerült, hogy annak okán, hogy a családok átmeneti otthonait, az anyaoththonokat a gyerekvédelmi törvény szabályozza, a lakhatási problémákkal küzdő egyedülálló álló nők és az idős nők szükségletei nincsenek lefedve az intézményrendszerben (interjú 6, 7, 18). Fontos lenne olyan intézmények kialakítása vagy a meglévő intézményekben a férőhelyek olyan típusú bővítése, ami ezen csoportoknak is biztosítana férőhelyet, ha lakhatási krízisbe kerülnek.

A nők és különösen a nők elleni erőszak áldozatainak számára sokkal biztonságosabb, ha olyan intézményben vannak elhelyezve, ahol kizárólag nők vannak jelen az ellátottak között. A férfiak jelenléte folyamatos félelemérzetet és bizalmatlanságot okozhat azokban a nőkben, akik ellen előzetesen erőszakot követtek el. Ezáltal a férfiakkal való együttélés a traumafeldolgozás folyamatát is akadályozhatja. Emellett az éjjeli menedékhelyek, átmeneti szállók esetében akadályozhatja a férfiak jelenléte, hogy a hajléktalanságban élő nők legalább akkor biztonságérzettel tudjanak pihenni, amikor nem az utcán, hanem az intézményben tartózkodnak. Fontos

lenne növelni azoknak az intézményeknek a számát, melyek kizárólag a nőknek nyújtanak férőhelyeket.

Emellett a tereket is fontos lehet a nők szükségletei szerint alakítani az intézményekben. Lényeges egyrészt, hogy a nőknek, gyerekeiknek legyen a magánszférájuk, ahol egyedül vagy a családjukkal lehetnek, esetleg dolgozni tudnak, ha otthonról is kell dolgozniuk. A közös terek kialakítására is érdemes odafigyelni. Tehát például egy olyan konyha, ahol közösen tudnak főzni, vagy egy olyan közös tér, ahol vigyázni tudnak egymás gyerekeire, egyrészt segít azoknak a feladatoknak az ellátásában, amelyeket egyébként egyedül kellene megoldaniuk, másrészt az egymás közötti kapcsolódásra is lehetőséget adhat. Emellett nem elhanyagolható a biztonság kérdése sem, tehát hogy a szociális szakembereken kívül legyen jelen az intézményben – például portaszolgálat formájában – olyan ember, aki garantálja a lakók biztonságát, különös tekintettel azokra a nőkre, akik bántalmazó párkapcsolatból menekültek.

TÁMOGATOTT LAKHATÁSI FORMÁK

A 3.2. szakaszban leírt, szociális munkával támogatott lakhatási formákat sokkal intenzívebben használhatnák az önkormányzatok. Erre rövid távon lehetőséget jelent a csáo külső férőhelyek létesítése és a támogatott lakhatás jogi kategóriájának kihasználása (ezekről bővebben ld. a 3.2. szakaszt); középtávon pedig lakásügynökségek létrehozása.

TÁMOGATOTT LAKHATÁS ÉS CSALÁDOK ÁTMENETI OTTHONA KÜLSŐ FÉRŐHELYEK

Az önkormányzatok felmérhetik annak lehetőségét, hogy ilyen lakhatási lehetőségeket alakítsanak ki, illetve hogy a meglévő állományt bővítsék. Ezt el lehet képzelni a saját fenntartású intézményeiken keresztül vagy együttműködésben külső szervezetekkel. A „külsős” szervezetekkel való együttműködés egyik leghatásosabb formája, ha az önkormányzat valamilyen nem, vagy előnytelenül hasznosított ingatlant ad át ilyen célra egy lakhatási fókuszú és szociális munka kapacitásokkal rendelkező szervezetnek. Erre példa lehet egy olyan rossz állapotú önkormányzati tulajdonú lakás, amit az önkormányzatnak nincs pénze felújítani, viszont a civil szervezet el tudja vállalni a felújítást, és ezért cserébe a saját programjának keretében adhatja bérbe (a pontosabb célcsoportról pedig megállapodhatnak az önkormányzattal közösen). Ilyen programot működtet például az Utcáról Lakásba Egyesület, a Habitat for Humanity Magyarország vagy különböző

szociális ellátó intézmények is. Egy másik ilyen eset lehet, amikor olyan nagyméretű lakások vannak az önkormányzat tulajdonában, amelyeket nehéz szociális bérlakásként hasznosítani, viszont arra alkalmasak, hogy közösségi támogatott lakhatást lehessen bennük megvalósítani. Ezeknél a programoknál érdemes a különböző női célcsoportokon belül specifikálni, hogy milyen igényekre akarnak reagálni, illetve érdemes arra is figyelni, hogy a közösségi elemek meg legyenek erősítve (hogy a bentlakó nők minél inkább támogató közösséget tudjanak alkotni). Fontos tanulság még, hogy érdemes a támogatott lakhatási programokat határozatlan bentlakási idővel megvalósítani, hogy az intézményi keretek között állandóan jelenlevő időnyomástól függetlenül tudják helyzetüket rendezni a bentlakó nők.

A csáo külső férőhelyeknél az elsődleges célcsoportot azok a nők (anyák) jelentik, akik a csáo vagy anyaotthon után lakásba szeretnének kerülni. A támogatott lakhatás esetében (annak jogszabályi meghatározottságai miatt) a célcsoportot az addiktológiai vagy pszichés problémákkal küzdő nők jelentik.

LAKÁSÜGYNÖKSÉG

2019–2020 során több önkormányzat is elköteleződött lakásügynökségek létesítése mellett. Ez annak lehet egy eszköze, hogy a megfizethető bérlakásállományt anélkül lehessen bővíteni, hogy az önkormányzatnak erre jelentősebb saját forrása lenne. Klasszikus modellje, amikor az önkormányzati ügynökség magántulajdonosoktól nyomott áron bérel lakásokat, melyeket tovább kiad a saját szempontrendszer szerint. Egy ilyen rendszerben jó bérlői célcsoportot jelenthetnek egyedülálló anyák (akiknek az elsődleges problémája a lakáskiadók diszkriminációja és a magas bérleti díjak), illetve olyanok is, akik valamilyen intézményből kilépve önálló keresettel rendelkeznek. Egy lakásügynökségi konstrukció elindításakor akár kifejezetten a női célcsoportok lakhatásának megsegítésére való felhívással is toborozhat lakástulajdonosokat az önkormányzat. A lakásügynökségi rendszert az arra rászoruló bérlők esetében lakbértámogatási rendszerrel is kiegészítheti az önkormányzat.

HOSSZÚ TÁVÚ MEGFIZETHETŐ LAKHATÁS

Általában kívánatos az önkormányzati bérlakásállomány bővítése. Ennek különböző eszközei képzelhetők el, például új építés saját vagy pályázati

forrásból, piacon vásárlás – például elővásárlási jog alapján, életjáradék-program stb.

Az önkormányzati lakásállományon belül pedig fontos lenne külön, preferált célcsoportként kezelni a nőket (a tanulmány során leírt strukturális okok miatt). Ha egy önkormányzat pályázati rendszerben adja bérbe a lakásait, akkor bizonyos pályázatokat kiírhat specifikusan valamilyen sérülékeny női célcsoport számára; ha pedig névjegyzékes rendszerben, akkor érdemes tartósan pluszpontokat adni az azonosított női célcsoportoknak.

Különösen fontos szempont, hogy legalább a saját, önkormányzati fenntartású intézményekből, de ideális esetben más intézményekből is biztosítva legyenek a lakásba kivezető utak.

Fennálló lakásbérleti viszonyok esetében az önkormányzatok érzékenységet érdemes növelni a felmerülő családon belüli erőszak helyzetek kezelésében. Ennek része az is, hogy információval, támogatással, jogsegéllyel beavatkozzon az önkormányzat, valamint hogy konfliktusok esetén ne az egész család bérleti szerződését mondja fel, ellehetlenítve ezzel a lakhatásukat, hanem a bántalmazó távoltartására fókuszáljon. Emellett az elhelyezés nélküli kilakoltatások tilalma is fontos önkormányzati szinten meghozható intézkedés, ami a nők gyerekeiktől való elválasztását is megelőzi.

Egy önkormányzat a közösségi lakhatási formák elterjedését is tudja támogatni; például azzal, hogy kedvezményes feltételekkel ad ilyen célra ingatlant, támogatja az ilyen típusú kezdeményezéseket különböző kapacitásokkal, vagy csak partnerséget vállal velük.

ÁLTALÁNOS AJÁNLÁSOK

KAPACITÁSBŐVÍTÉS

Általános szempont, hogy bővíteni kell a női célcsoportok számára elérhető lakhatási lehetőségeket minden szinten – az azonnali krízishelyzetekben igénybe vehető intézményi szálláslehetőségeket csakúgy, mint a szociális munkával támogatott középtávú lakhatási formákat és a nők számára elérhető hosszú távú megfizethető lakhatást. Rendszerszintű problémát jelent, hogy nincs elegendő megfelelő lakhatási lehetőség biztosítva a krízishelyzetben levő nőknek. Mivel az „első két szinten” a legtöbb esetben átmeneti lakhatási megoldásokról beszélünk, a kapacitásbővítésre különösen a hosszú távú megfizethető lakhatási lehetőségek esetében lenne égető szükség.

MEGLÉVŐ RENDSZEREK ÖSSZEKAPCSOLÁSA

A bővítésen túl már az is jelentős előrelépést hozhat, ha a létező intézmények és lehetőségek módszeresebben össze vannak kapcsolva; ha valós és belátható továbblépési lehetőségek vannak az egyes szervezetekkel, intézményekkel kapcsolatba kerülő nőknek. Vagyis: lehessen tudni, hogy egy érintett nő hova tud a családok átmeneti otthonából vagy az anyaoththonból kiköltözni (ami reálisan megfizethető számára); legyen érdemi kommunikáció a krízisotthonok és önkormányzati családsegítő szolgálatok között, stb. Az ilyen típusú együttműködés erősítése egyrészt politikai szándék kérdése, másrészt pedig kapacitást is igényel minden fél részéről. Cserébe viszont – ahogy a DAHA példáján láthattuk – az együttműködés és a koordináció sokkal hatékonyabb rendszerekhez vezet, melyek az érintett nők érdekeit szolgálják.

A hálózatban működés a tudásáramlást, az információmegosztást is szolgálja; ami szintén előnyös a különböző szereplőknek. A kiinduló probléma, hogy a nők helyzetével, a nők elleni erőszakkal foglalkozó szervezeteknek az esetek többségében nincs közvetlen hozzáférésük lakhatási programokhoz. Annak érdekében, hogy például a segélyvonalat működtető szervezetek lakhatási téren érdemi segítséget tudjanak nyújtani a hozzájuk telefonálóknak, stabil kapcsolatot kell kialakítani lakhatási programokat működtető szervezetekkel, önkormányzatokkal.

Ezen a téren előremutató kezdeményezés a családon belüli erőszak áldozatainak lakhatására az a különböző önkormányzatok közötti együttműködéssel választ kereső felhívás, melyet 2020 tavaszán Budapest Ferencváros polgármestere tett közzé.

HASZNOS HONLAPOK

NANE Egyesület

A NANE Egyesület a nők elleni erőszak jelenségével foglalkozik társadalmi, szakpolitikai és egyéni szinten is. Támogató csoportokat és ingyenes segélyvonalat biztosít a nők elleni erőszak áldozatai számára. Információ a NANE Egyesület tevékenységeiről, szolgáltatásairól, projektjeiről, kiadványairól: <https://nane.hu/>

Patent Egyesület

A Patent Egyesület reprodukciós jogokkal és nők elleni erőszak áldozatainak jogi képviselésével foglalkozik. Ingyenes jogsegélyt működtet a nők elleni erőszak áldozatainak. Információ a Patent Egyesület tevékenységeiről, szolgáltatásairól, projektjeiről, kiadványairól: <http://patent.org.hu/>

VICATIS – áldozatok jogai

A honlap bűncselekmények és szabálysértések sértettjeinek nyújt tájékoztatás a hatályos jogszabályokról, áldozatsegítő szolgáltatásokról: <https://aldozatokjogai.hu/>

Nőkjoga.hu

Hasznos információk a nők elleni erőszak áldozatainak, segítő szakembereknek, döntéshozóknak és a sajtó munkatársainak: <https://nokjoga.hu/>

OKIT – Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat

A nap 24 órájában ingyenesen elérhető szolgálat célja, hogy segítséget nyújtson a kapcsolati erőszak, a gyermekbántalmazás, a prostitúció és az emberkereskedelem áldozatainak, és szükség esetén gondoskodik az elhelyezésükről: <http://bantalmazas.hu/>

Ökumenikus Segélyszervezet krízisközpontok

Az Ökumenikus segélyszervezet krízisközpontokat működtet az ország több pontján, melyek ingyenes online és személyes tanácsadást nyújtanak érintetteknek és szakembereknek:

<https://segelyszervezet.hu/szemelyes-tanacsadas-krizisambulanciakon>

Egyházi szervezetek lakhatási intézményei

Számos egyházi szervezet működtet lakhatást nyújtó szociális intézményeket Magyarországon. A teljesség igénye nélkül:

Baptista Integrációs Központ: <http://orszik.hu/intezmenyek>

Magyar Máltai Szeretetszolgálat: <https://maltai.hu/tevekenysegkereso>

Ökumenikus Segélyszervezet: <https://segelyszervezet.hu/>

Üdvhadsereg: <https://www.udvhadsereg.hu/>

Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség: <https://metegyhaz.hu/intezmenyeink/szocialis/>

Habitat for Humanity Magyarország

A lakhatási kérdésekkel foglalkozó nemzetközi szervezet, a Habitat magyarországi irodája a szakpolitikai munka mellett több operatív jellegű lakhatási programot is működtet, általában önkormányzatokkal együttműködésben. Két fő programjuk az Elsőként Lakhatást! program (hajléktalan embereknek) és a Második Esély program (családok átmeneti otthonaiból való kikerülésre). Mindkét programban leromlott állapotú lakásokat újítanak fel: www.habitat.hu

Utcáról Lakásba! Egyesület

Az egyesület kétféle lakhatási programot működtet, gyakran önkormányzatokkal együttműködésben, ezenfelül egy munkavállalást támogató programja is van: www.utcarollakasba.hu

Utcajogász Egyesület

Az Utcajogász Egyesület lakásszegénységben élőknek nyújt jogi segítséget. Minden pénteken 15.00 és 17.00 óra között a Blaha Lujza téren tartanak ingyenes ügyfelfogadást, egyéb elérhetőségeikről pedig honlapjukon lehet tájékozódni. www.utcajogasz.hu

A Város Mindenkié – Kisokos Budapesten élő otthonatlan nőknek:

Információs füzet, amit A Város Mindenkié tagjai készítettek otthonatlan, tehát közterületen, hajléktalanszállón, anyaotthonban, családok átmeneti otthonában, bizonytalan lakhatási körülmények között élő nőknek:

https://avarosmindenkie.blog.hu/2015/05/11/megjelent_kisokos_budapest_elo_otthontalan_noknek

A Város Mindenkié

Az AVM egy alulról szerveződő csoport, ami lakhatási ügyekben érdekképviselőt, nyomásgyakorlást végez, illetve sokszor közvetítőként is fellép lakhatási problémákkal küzdők és a különböző intézmények között: <https://avm.merce.hu/>

Hajléktalanellátás Budapesten

A Fővárosi Önkormányzat hajléktalanellátásért felelős intézménye a BMSZKI: <https://www.bmszki.hu/hu/segitsege-van-szuksege>.

Ezenfelül számos civil szervezet biztosít hajléktalanellátást (a fent említett egyházi szervezeteken túl). A teljesség igénye nélkül:

Menhely Alapítvány: <http://www.menhely.hu/>

„RÉS” Szociális és Kulturális Alapítvány: <https://www.resalapitvany.hu/>

Léthatáron Alapítvány: <http://lethataron.hu/>

Menedékház Alapítvány: <https://menedekhaz.hu/>

Hajléktalanokért Közalapítvány: <http://hajlektalanokert.hu/index.php/intezmenyek>

Budapesten található családok átmeneti otthonai, anyaoththonok:

Problémát jelent, hogy a családok átmeneti otthonainak és anyaoththonoknak nincs központi, átfogó adatbázisa. Alább egy 2017-es gyűjtés érhető el a budapesti intézményekről. Budapesten kívül érdemes a helyi családsegítő szolgálatnál tájékozódni az intézményi elhelyezési lehetőségekről.

www.sos.hu/wp-content/uploads/sites/3/2017/07/Anyaoththonok-e%CC%81s-CSA%CC%81O-k_2017.pdf

Adósságkezelés

Az elérhető adósságkezelési szolgáltatásoknak sincs központi, összegyűjtött nyilvántartása. A Menhely Alapítvány oldalán elérhető a budapesti adósságkezelő szolgáltatásokról egy összefoglaló lista: <http://www.menhely.hu/index.php/dokumentumok/infos>

HIVATKOZOTT IRODALOM

American Psychiatric Association (2013): *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.)*. Washington, DC: Author.

Ámon, Katalin (2013): *Failed women and illegitimate citizens: The transformations of the private sphere and the gendered citizenship of homeless women in Budapest*. In partial fulfillment for the degree of Master of Arts in Gender Studies. Central European University, Department of Gender Studies.

Ámon, Katalin – Balogi, Anna (2018): A magánbérleti piac alsó szegmense. *Éves jelentés a lakhatási szegénységről 2018, Habitat for Humanity Magyarország*. <https://www.habitat.hu/mivel-foglalkozunk/lakhatasi-jelentesek/lakhatasi-jelentes-2018/alberletek-also-szegmense/>

Ámon, Katalin (2019): *Női hajléktalanság és jóléti paternalizmus*. Új Egyenlőség. <https://ujegyenloseg.hu/noi-hajlektalansag-es-joleti-paternalizmus/>

Bancroft, Lundy (2013): *Why Does He Do That? Inside the Minds of Angry and Controlling Men*. New York: Penguin books.

BMSZKI (2014): Rákosszeg Családok Átmeneti Otthona és M3 szálló szakmai beszámoló 2015. https://bmszki.hu/sites/default/files/fajlok/node277/16_rakosszeg_csaladok_atmeneti_otthona_es_krizis_anya_gyermek_szallas_m3_szallo.pdf

Bródy, Luca Sára – Pósfai, Zsuzsanna (2020): A háztartások eladósodása Magyarországon. *Periféria Tanulmányok 2*. <https://www.periferiakozpont.hu/periferia-tanulmanyok>

Czibere, Ibolya (2012): Nők mélyszegénységben. *Személyes életvilágok és cselekvési perspektívák a mélyszegénységben élő nők mindennapjaiban*. L'Harmattan, Debreceni Egyetem, Budapest.

Csányi, Gergely (2019): Genderrezsim és „nőpolitika” Magyarországon 2008–2018. Történeti politikai gazdaság elemzés. *Fordulat* 26: 115–142.

Dés, Fanni (2018): „470-et adott és csak egy kicsit fojtogatott” – szegénységben élő nők a periféria és a centrum között. Prostitúcióban élő magyar nők Zürichben. *Fordulat* (24): 187–215.

Dunaway, Wilma A. (2018 [2012]): A félproletár háztartás a modern vilárendszer *longue durée*-je folyamán. *Fordulat* (24): 53–87.

Einhorn, Barbara (1993 [1991]): Hová lett a sok nő? A nők és a nőmozgalmak Kelet-Közép-Európában. *Tér és Társadalom* 7(1-2): 51–57.

Eurostat (2017): Nők és férfiak élete Európában. <https://www.ksh.hu/interaktiv/eurostat/womenmen/index.html>

Farley, Melissa; Ann Cotton, Jacqueline Lynne, Sybille Zumbeck, Frida Spiwak, Maria E. Reyes, Dinorah Alvarez és Ufuk Sezgin (2004): Prostitution and Trafficking in Nine Countries, *Journal of Trauma Practice* 2(3–4): 33–74, DOI: https://doi.org/10.1300/J189v02n03_03

Farley, Melissa (2010 [2003]): Preface. In *Prostitution, Trafficking and Traumatic Stress*. New York: Routledge

FRA (2014): Nőkkel szembeni erőszak: az Unió egészére kiterjedő felmérés. Az eredmények áttekintése. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_hu.pdf

Gail, Susan – Kligman, Gail (2000): *The Politics of Gender after Socialism: A Comparative-Historical Essay*. Princeton: Princeton University Press.

Gregor, Anikó – Kováts, Eszter (2018): *Nőügyek. Társadalmi problémák és megoldási stratégiák. A kutatási eredmények összefoglalója*. Budapest: Friedrich-Ebert-Stiftung Budapest.

Gregor, Anikó – Kováts, Eszter (2019): *Work–life: balance? Tensions between care and paid work in the lives of Hungarian women*. Social Science Review, Special Issue in English (7). <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2019en.91>

Habitat for Humanity Magyarország (2013): *Éves jelentés a lakhatási szegénységről*. Szerkesztette: Koltai Luca. http://www.habitat.hu/files/Lakhatasi_Jelentes_2013_hosszu.pdf

Habitat for Humanity Magyarország (2018): *Éves jelentés a lakhatási szegénységről*. Szerkesztette: Pósfai Zsuzsanna, Jelinek Csaba, Czirfusz Márton. <https://www.habitat.hu/mivel-foglalkozunk/lakhatasi-jelentesek/lakhatasi-jelentes-2018/>

Habitat for Humanity Magyarország (2019): *Feketelakás 3.0. – Javaslatok a magánbérletés-piac megfizethetőbbé és biztonságosabbá tételére*. <https://habitat.hu/sites/feketelakas/>

Habitat for Humanity (2020): *Éves jelentés a lakhatási szegénységről*. Szerkesztette: Gosztönyi Ákos. <https://habitat.hu/sites/lakhatasi-jelentes-2020/>

Herman, Judith L. (2011 [1995]): *Trauma és gyógyulás: az erőszak hatása a családon belüli bántalmazástól a politikai terrorig*. Budapest: Háttér Kiadó.

Jelinek, Csaba – Pósfai, Zsuzsanna (2020): A bérlői lakásszövetkezeti modell Magyarországon. *Periféria Tanulmányok 1*. <https://www.periferiakozpont.hu/periferia-tanulmanyok>

Koltai, Luca – Vucskó, Bernadett (2007) A munka-magánélet összeegyeztetését segítő és gátló tényezők Magyarországon. Fővárosi Esélyegyenlőség Módszertani Iroda Műhelye, Budapest. http://www.egyenlobanasmod.hu/tanulmanyok/hu/nok_Mo.pdf

Kóczé, Angéla (2016): Romani women and the paradoxes of neoliberalism: Race, gender and class in the era of late capitalism in East-Central Europe. In Kováts Eszter (ed.) *Solidarity in Struggle Feminist Perspectives on Neoliberalism in East-Central Europe*. Budapest: Friedrich-Ebert-Stiftung Budapest.

KSH (2019): Gyermekes és családok átmeneti otthonaiban ellátott gyermekek. Tájékoztatósi adatbázis – Gyermekjóléti ellátások és gyermekvédelem. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsg015.html?lang=hu

Nagy, Beáta – Fodor, Éva (2015): A gazdasági válság hatásai a férfiak és a nők munkaerő-piaci helyzetére Kelet-Közép-Európában. *Szociológiai Szemle*, 25(3), 2–22.

NANE Egyesület (2015): Miért marad? Családon belüli és párkapcsolati erőszak, hogyan segíthetünk? Kézikönyv segítő foglalkozású szakemberek számára. NANE Egyesület, Budapest.

Patent Egyesület [2019]: Az Áldozatvédelmi Irányelv gyakorlati megvalósulása párkapcsolati erőszak áldozatainak tapasztalatai alapján. Vicatis kutatási beszámoló: Magyarország. <http://patent.org.hu/alphaindex/dokumentumok/a>

Pál, Gabriella – Pál, Tibor – Tardos, Katalin – Varjú, Gabriella (2005): Családok átmeneti otthonai Budapesten I. *Kapocs* 6(2)

Rácz, Linda (2015): *A családok átmeneti otthonából kikerülő anyák esélyeinek és lehetőségeinek vizsgálata*. Szakdolgozat, Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Szociológiai Intézet. <http://midra.uni-miskolc.hu/?docId=20351>

Secombe, Wally (2018 [1974]): A háziasszony és munkája a kapitalizmusban. *Fordulat* (24): 31–51.

Stark, Evan – Flitcraft, Anna (1988): Dual Trauma of Women Battering. In *Post-traumatic Therapy and Victims of Violence*. Frank M. Ochberg (szerk.) New York: Brunner/Mazel Psychosocial Stress Series, 115–152.

Steele, Louisa (2017): Downtown Women’s Centre, Los Angeles – Housing First for women. *Transatlantic Practice Exchange*, pp. 13–16. National Alliance to End Homelessness, and Homeless Link. <https://www.homeless.org.uk/sites/default/files/site-attachments/Transatlantic%20Practice%20Exchange%202017.pdf>

Sullivan, Cris M. – Olsen, Linda (2017): Common ground, complementary approaches: adapting the Housing First model for domestic violence survivors. *Housing and Society* 43(3): 1-13

Szikra, Dorottya (2018): *Ideológia vagy pragmatizmus? Családpolitika az orbáni illiberális demokráciában*. In Bozóki A. – Füzér K. (szerk.) *Lépték és ironia. Szociológiai kalandozások*. Budapest: L’Harmattan: 219–240.

Tóth, Olga (2018): A nők elleni párkapcsolati erőszak Magyarországon. Az elmúlt 20 év kutatási eredményeinek összegzése. *Socio.hu* 30:1–28. old. <http://dx.doi.org/10.18030/socio.hu.2018.4.1>

UNHCR (2003): *Sexual and Gender-Based Violence against Refugees, Returnees and Internally Displaced Persons. Guidelines for Prevention and Response*. United Nations High Commissioner for Refugees. <https://www.unhcr.org/protection/women/3f696bcc4/sexual-gender-based-violence-against-refugees-returnees-internally-displaced.html>

Vajda, Róza (2014): Munkaerőpiac, foglalkoztatás, vállalkozónők, A nők teljes értékű munkavállalásának akadályairól és esélyeiről. In Juhász, Borbála (Ed.), *Nőtlen évek ára, A nők helyzetének közpolitikai elemzése 1989–2013* (pp. 99–151). Budapest: Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség.

Ward-Lasher, Allison – Messing, Jill – Stein-Sroussi, Jillian (2017): Implementation of Trauma-Informed Care in a Housing First Program for Survivors of Intimate Partner Violence: A Case Study. *Advances in Social Work* 18(1): 202–216.

Watson, Peggy (1991): The rise of masculinism in Eastern Europe. *New Left Review* 198: 71–82.

Watson, Peggy (1993): Eastern Europe Silent Revolution: Gender. *Sociology* 27(3): 471–487.

Zimmermann, Susan (2010): Gender Regime and Gender Struggle in Hungarian State Socialism. *Aspasia* 4:1–24.

INTERJÚK ANONIMIZÁLT LISTÁJA

Interjú 1 – szociális intézmény/civil szervezet

Interjú 2 – szociális intézmény/civil szervezet

interjú 3 – szociális intézmény/civil szervezet

Interjú 4 – szociális intézmény/civil szervezet

Interjú 5 – szociális intézmény/civil szervezet

Interjú 6 – szociális intézmény/civil szervezet

Interjú 7 – szociális intézmény/civil szervezet

Interjú 8 – önkormányzat

Interjú 9 – szociális intézmény/civil szervezet

Interjú 10 – önkormányzat

Interjú 11 – csoportos érintett interjú

Interjú 12 – önkormányzat

Interjú 13 – önkormányzat

Interjú 14 – önkormányzat

Interjú 15 – szociális intézmény/civil szervezet

Interjú 16 – csoportos érintett interjú

Interjú 17 – szociális intézmény/civil szervezet

Interjú 18 – szociális intézmény/civil szervezet

Interjú 19 – szociális intézmény/civil szervezet

Interjú 20 – szociális intézmény/civil szervezet

Women and housing: housing solutions in response to the specific needs of women – English summary

Fanni Dés, Zsuzsanna Pósfai

In Hungary today, many different social groups have fundamental difficulties to solve their housing situation, and according to estimates there are 2-3 million people living in housing poverty. **This widespread housing crisis affects women particularly strongly.** We see two main reasons behind this:

- **The economic position of women is generally worse**, since they have a weaker position on the labor market (they usually earn less and work in lower positions than men), and since the **reproductive and care-related tasks in the household** (such as managing the household, taking care of children and of sick or elderly family members) **are predominantly borne by them.** This latter aspect also reinforces the first: often women are not able to take on full-time or non-flexible jobs because of their tasks in the household. Providing for housing and a decent living becomes particularly difficult if a woman is left alone with her child(ren) following a separation from her partner. Our society lacks the supportive structures that would be necessary to give material support in such a situation.
- **The issue of abuse and violence against women is very closely tied to the housing problems of women.** This interlinkage is deepened by the economic vulnerability described in the first point: often, women cannot step out of an abusive relationship, because otherwise they would not be able to secure housing for themselves and their children. Our research showed that in the social service institutions specialized in providing housing solutions for women, the large majority of women had been victims of violence against women. It is usually the economically most vulnerable and marginalized women who appear in the social service institutions, but **housing problems and abuse are also intertwined in the case of higher-status women.** This is important to bear in mind even if the latter are often able to manage such difficulties within their family and wider social network.

The focus of our publication is how adequate housing solutions can be provided for single women (and their children). The specific needs of women are safety and the possibility for trauma treatment, help in childcare (and the adaptivity of housing solutions to childcare needs), debt relief, and the long term stability and affordability of housing.

Based on the above, we identify **two priority target groups for women-centered housing solutions:** (1) single mothers and (2) women who are in a crisis situation as a result of violence against women.

The majority of single women are typically left alone with the burden of household and care tasks, while also needing to financially provide for their family. **The conflict between care work and paid work is often impossible to reconcile in their lives.** Single women commonly experience housing crises because they are not able to take on a job which would be sufficient to provide for their families while also raising children. State financial support available to economically vulnerable women is extremely low and thus cannot meaningfully help these women. In Hungary, more significant housing-related state financial support is only available to married couples and higher-income families (and is usually linked to acquiring property). Thus, in cases where housing difficulties stem from the vulnerable economic situation of women, **the key is to provide affordable housing solutions targeted specifically for them.**

In cases where women also experience violence against women, and their housing problems are linked to this situation, more complex solutions are needed. Often, victims of violence against women find themselves in a housing crisis when fleeing the abusive relationship; while they also need specific services to provide safety and help in coping with trauma. In their case, it is recommended to first provide more institutionalized forms of housing, where professional support is available. Moving on from these supported forms of housing it is important to have the possibility of independent affordable housing.

Aiming to improve the housing situation of women, it is very important to have access to different housing solutions in response to different situations and needs. Also, **movement / transition between these different housing solutions needs to be possible and encouraged.** More concretely, we think supportive and safe (institutional) housing is needed in the case of women experiencing an acute crisis situation; but they also need to see the possibility of moving on to more independent housing. Those who do not need specific support should have the possibility to move into affordable housing units (and thus avoid the unfolding of a deeper housing crisis in their lives). **In order to make these flexible and progressive responses possible, different social service institutions and housing organizations need to be efficiently connected.**

In the publication we first discuss the general housing situation of women (Chapter 1), then we give an overview of specific vulnerable women target

groups and their needs in terms of housing (Chapter 2). Afterwards, we analyze the different housing solutions available to women from institutional accommodation to independent housing; including examples from Hungary and abroad (Chapter 3). Finally, we formulate recommendations for municipalities, grouped according to the type of housing solutions and the level of resources necessary for implementation (Chapter 4).

Nagyon fontos szempont, hogy az egyes lakhatási formák között legyen átjárás; ahogyan az is, hogy legyen perspektívája annak, hogy hosszú távú, tartósan megfizethető, önálló (vagy közösségi) lakhatáshoz jussanak a nők. Ez elengedhetetlen ahhoz, hogy a nőkre nehezedő nagyobb gazdasági és gondozási terheket kezelni, mérsékelni lehessen; illetve hogy ne legyenek kitéve az ellenük szisztematikus módon elkövetett erőszaknak azért, mert anyagilag vagy a lakhatásuk szempontjából kiszolgáltatott helyzetben vannak.

Hasznos, ha egy önkormányzat összegyűjti a már létező lakhatási és egyéb támogatásaival kapcsolatos tudnivalókat, és érthető módon kommunikál róluk, illetve ha ingyenes jogsegélyt biztosít a nők számára. Az interjúk során felmerült néhány javaslat egyszerű informatikai újításokra, melyek nagyobb átláthatóságot biztosítanak elérhető férőhelyek és lakásállomány kapcsán. A szociális munkával támogatott lakhatási formákat sokkal intenzívebben használhatnák az önkormányzatok. Erre rövid távon lehetőséget jelent a csásó külső férőhelyek létesítése és a támogatott lakhatás jogi kategóriájának kihasználása. Ezen kívül az önkormányzatoknak kiemelt szerepük lehet a női célcsoportok számára a tartós megfizethető lakhatás biztosításában.

Elengedhetetlen az intézményekben dolgozó szociális szakembereknek speciális képzést biztosítani a témáról, amivel hatékonyabban tudják támogatni az intézménybe kerülő, témában érintett nőket és családokat. A helyi hatóságok képzése a témában is mindenképpen fontos lépés lehet az önkormányzatok részéről a nők elleni erőszak áldozatai helyzetének javítása érdekében.